

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Första kammaren.

Nr 4.

Onsdagen den 23 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Petersson* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 6, angående årliga understöd åt vissa befattningshavare vid telegrafverket m. m.;

nr 15, angående rätt till pension för extra provinsialläkaren i Fässbergs distrikt Knut Arkadius Belfrage; och

nr 22, angående pension till avlidne stationskarlen vid statens järnvägar Petter Larsson Linds änka och minderåriga dotter.

Herr statsrådet *Nilson* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 23, med förslag till lag om statsdepartementen.

Justerades protokollen för den 18, 19 och 21 i denna månad.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet riksdagens år 1917 församlade revisorers berättelse om granskningen av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning.

Tillkännagavs, att amanuensen C. Björkman, vilken antagits till kanslist hos andra kammaren, på begäran entledigats från sin anställning i första kammarens kansli och att till kanslist därstädes efter honom utsetts e. o. kammarskrivaren i generaltullstyrelsen E. A. Carlén.

Föredrogs ånyo och företogs till behandling i ett sammanhang Kungl. Maj:ts nådiga propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov, samt nr 2, om tilläggsstat till riksstaten för år 1918. *Statsverkspropositionen*
m. m.

Herr Trygger: Då man tager del av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behov under år 1919 samt den i samband därmed avgivna propositionen om tilläggsstat till

Första kammarens protokoll 1918. Nr 4.

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

riksstaten för år 1918, gripes man av en viss bävan inför de stora belopp, å vilka dessa stater sluta. — I den förra staten möta vi en inkomst- och utgiftssiffra av 560,978,100 kronor och i den senare uppgår motsvarande summa till 660,852,200 kronor. Undersöker man emellertid saken närmare, finner man, att förklaringen till sistnämnda stora stat utgör den förändrade budgetordning, som på förslag av kassaförlagskommittén faststälts av statsmakterna och som går därpå ut att, såsom i kungl. propositionen angives, varje år skall sörja för sina utgifter eller, rättare sagt, alla intill slutet av ett visst år avsedda utgifter skola vara budgetmässigt täckta å det årets inkomststater. Tilläggsstatens stora belopp av 660,852,200 kronor visar sig då bestå dels av verkliga utgifter, däri inberäknade tidigare gjorda förskott, till en summa av 223,940,400 kronor, dels och av utgifter för kapitalökning till ett belopp av 436,911,800 kronor. Av dessa belopp täckas den förra summan samt 174,543,300 kronor av den senare ur kassafonden, vilken det oaktat skulle vid utgången av 1918 uppvisa en behållning av 63,600,000 kronor. Då nu angivna belopp av 174,543,300 kronor innefattar kapitalutgifter för statens affärsverksamhet till en summa av 11,895,000 kronor och 162,648,300 kronor för återbetalning av i föregående stater upptagna tillfälliga lån för bestridande av genom kriget vållade utgifter, måste oron över den stora tilläggsstaten förvandlas till en angenäm överraskning över att vårt land kunnat genomgå dessa tunga krigsår med deras utomordentliga ekonomiska krav utan att anlita annan källa än medborgarnas skattekraft. Det är emellertid för våra förhållanden enorma belopp, som uttagits särskilt på den direkta beskattningens väg. Frånsett krigskonjunkturskatten, som *utöver* vad den beräknats till uppgick för 1916 till 76,7 miljoner och för 1917 till 247 miljoner kronor och även för 1918 säkerligen kommer att ge ett betydande överskott, har inkomst- och förmögenhetsskatten lämnat ett allt större utbyte, nämligen för 1916 över 64 miljoner, och den är uttaxerad för 1917 med 112,460,684 kronor.

För 1918 beräknar statskontoret denna skatt till minst 117 miljoner, och härtill kommer den betydande extra inkomst- och förmögenhetsskatten, som med detta år träder i kraft. Då finansministern även för 1919 års budget tager i anspråk sistnämnda exceptionella skatt och beräknar densamma, trots det att ytterligare inkomster därifrån befriats, till 43 miljoner kronor, skulle man kunna vara benägen att känna en viss tvekan, huruvida ej denna särskilda skatte-källa, inkomsten och förmögenheten, över hövan betungats. Vi få nämligen ej glömma, att inkomst- och förmögenhetsskatten träffar icke blott den verkliga inkomsten utan även det tillägg till densamma, som i själva verket utgör en del av kapitalet. På sätt jag vid föregående tillfällen här gjort gällande måste jag fasthålla vid att exceptionella, låt vara verkliga, utgifter under ett budgetår, när de nå en avsevärd storlek, lämpligen böra delvis täckas genom lån, som på en relativt kort tid amorteras. Satsen att varje år skall betala sina utgifter är enligt

min mening felaktig, om den gives en häremot stridande tolkning. Den metod för statsutgifternas täckande, som är mest ägnad att medgiva ett allt rikligare flöde ur skattekällan, blir nämligen alltid den för såväl staten som den enskilde mest fördelaktiga. I betraktande av statens stora lånebehov i övrigt må dock erkännas, att vägande skäl kunna anses tala för att även under 1919 anlita den extra inkomstskatten.

Övergå vi därefter till finansministerns uttalanden med avseende på de beräknade inkomsterna från statens affärsverksamhet torde det vara uppenbart, att han har rätt, då han gör gällande, att man om möjligt bör se till, att bruttoinkomsten stiger i något så när samma proportion som omkostnaderna, i annat fall riskerar man, att resultatet av statens ifrågavarande verksamhet från att vara en inkomst förvandlas till en utgift, något som särskilt de, som alltmera önska utvidga dylik statens verksamhet, tydligen måste på allt sätt söka förekomma.

Jag skall icke vidare upptaga tiden med att ytterligare ingå på inkomststaten. Innan jag lämnar den, kan jag dock icke tillbakahålla en lyckönskan till finansministern, att han tack vare sina företrädares genom gynnsamma omständigheter jävade inkomstberäkning och det rikliga utbytet av det svenska näringslivet kunnat börja 1919 ars budgetår på ett sätt, som för hans flesta kolleger i andra länder säkerligen skulle framstå såsom en reflex från det av herrar socialdemokrater utlovade tusenåriga riket.

Det finnes dock, såsom finansministern själv påpekat, en mörk punkt på denna vackra tavla, och den är det stora, framför allt tillfälliga, lånebehov, som under 1918 föreligger och som föranledes företrädesvis av att statsinkomsterna ingå senare än de utgifter, som därmed skola täckas, samt av att så stora belopp skola ytterligare utgå såsom förlagskapital till folkhushållnings- och bränslekommissionerna. För min del har jag icke tillräckliga fakta till mitt förfogande, som skulle sätta mig i stånd att bedöma, hurvida verkligen så stora belopp, som föreslagits, bli för kommissionerna erforderliga. Men vad jag tror mig vara berättigad säga är, att om man under krigsåren varit lika förtänksam i fråga om lånebehovet som man varit försiktig vid beräkningen av den direkta beskattningens avkastningsförmåga, skulle den nuvarande ställningen varit för landet mera gynnsam. Jag inser visserligen, att man hade anledning att draga sig för en betydande upplåning inom landet, innan man sett tydliga spår av ett allt mera ökat utbyte av näringsverksamheten, men i samma mån som det visade sig, att lånemarknaden var rikligt försedd och man på vederbörligt håll kunnat förutse det stora lånebehovet, förelåg skäl att tillgodogöra sig situationen för statens räkning. För såväl staten som det sunda näringslivet hade det varit en stor fördel, om staten framträtt i större grad på lånemarknaden, särskilt sedan en stor del av de enskildas under normala förhållanden i varor placerade kapital förvandlats i penningar. Därigenom hade säkerligen mycket kapital dragits ifrån en placering, som vid förändra-

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

de konjunkturer kommer att visa sig förlustbringande. Därigenom skulle och staten, därest de upplånade medlen hållits fullt disponibla, ha blivit satt i tillfälle att lätta i stället för att tynga penningmarknaden, när tiden för deras användning för statens räknings verkligen inträder. Den ränteförlust, som en dylik tidigare upplåning skulle ha medfört, hade säkerligen kompenserats genom den lägre räntefot, till vilken lånen skulle kunnat upptagas.

Vända vi nu blicken till utgiftsstaten är det med stor tillfredsställelse jag finner, att Kungl. Maj:t i sitt förslag behjärtat de umbäranden och svårigheter, ja rent av den nöd, som dyrtiden medfört särskilt för statens befattningshavare och pensionärer. Likaledes vill jag för min del ge mitt fulla erkännande åt förslaget att till de behövandes hjälp över huvud taget vidtaga effektiva åtgärder i prisreglerande syfte. Utan att redan nu kunna bedöma, huruvida de anslag, som för nämnda ändamål beräknats, äro för små eller för stora, tillåter jag mig emellertid att fästa uppmärksamheten på en helt naturlig villfarelse, som de, vilka hårt träffats av dyrtiden, lätt falla offer för. De uppställa nämligen såsom måttstock för sina krav den levnadsstandard de ägde före kriget. Vilka åtgärder emellertid staten än vidtager för dyrtidens bekämpande — säkert är, att det onda till sin väsentligaste del kvarstår så länge varuknappheten icke kan övervinnas.

Då denna brist på varor icke är en speciellt svensk utan en allmän företeelse i hela världen, blir den huvudsakliga uppgiften den att inom landet söka på allt sätt driva upp produktionen av de för livets nödtorft erforderliga varorna. Härpå har jag för min del vid föregående remissdebatter sökt efter min förmåga fästa uppmärksamheten. Mina anmärkningar mot maximiprispolitiken, sådan den förts i vårt land med avseende särskilt på jordbrukets produkter, hava utgått från den ståndpunkten, att statens åtgärder i första rummet måste avse att frammana den erforderliga produktionen av livsfrödnödenheter, samt att prisfrågan först kommer i andra rummet och för övrigt för visso kan med god vilja lösas i tillfredsställande riktning. Man har säkerligen mycket att ångra i fråga om prispolitiken, och bestridas kan ej, att man i sin iver att gagna konsumentintresset har på ett ofta brutalt sätt trätt jordbrukarnas legitima intressen för nära. Påföljden härav har dock till sist blivit, att konsumenterna själva blivit mest lidande på den förda prisbillighetspolitiken. Nu har man äntligen i sista minuten insett att, såsom jag vid ett föregående tillfälle sammanfattade min mening i frågan: »huvudsynpunkten vid livsmedelsregleringen icke är fastställandet av ett mer eller mindre rättvist och skäligt brödspris, utan vad man måste eftersträva är bröd, ty bröd fordras för att folket skall kunna leva». Vi äro för närvarande nästan uteslutande hänvisade till den jordbrukande befolkningens fosterlandskärlek och lojalitet, om vi skola bli i stånd att övervinna de svårigheter, som i ständigt högre grad träffa den svenska folkförsörjningen.

Med avseende därefter på anslagen under fjärde och femte

huvudtitlarna förstår man väl, att Kungl. Maj:t vill på allt sätt inskränka utgifterna till det allra nödvändigaste. Den viktiga frågan är emellertid vad som är nödvändigt. Även om man i allo delar Kungl. Maj:ts uttalade avsikt att arbeta för grundläggandet av en varaktig fred efter ett, som jag hoppas, så snart avslutande som möjligt av världskriget och för skapandet av en rättsordning mellan staterna, ägnad att trygga allas rätt och intressen, befrias man därmed icke från skyldigheten att, innan det med detta arbete avsedda resultatet vunnits, hålla vårt försvarsväsen i sådant skick, att vi kunna bevara vår integritet och vårt oberoende, om de skulle utsättas för angrepp ifrån någon främmande makt. Detta är något, som även de mest energiska förkämpar för ett dylikt freds- och rättstillstånd efter kriget på det tydligaste ådagalagt att de inse. Sålunda har nyligen engelska premiärministern Lloyd George vid en sammankomst med ombud för Englands arbetare på frågan, om han ville lämna försäkran om den obligatoriska militärtjänstens omedelbara upphävande efter fredsslutet, svarat, att detta berodde på vad andra stater därutinnan gjorde. Företrädesvis för ett litet land som vårt är det en förutsättning för själva tillvaron att icke ställa sig värmlöst medan andra stater, framför allt stormakterna, äro rustade till tänderna. En särskild anledning att för närvarande vara på vår vakt hava vi ock i den revolutionära rörelse, som skakar det ryska samhället i dess grundvalar. De nuvarande maktinnehavarna därstädes äro visserligen, så vitt det är oss bekant, fredligt sinnade, men ovisst är, var makten slutligen stannar. Historien har förut visat, att när den anarki inom ett land, som revolutionen alstrat, blivit betvingad, den maktkoncentration, som inträtt, kan hos innehavaren föda ett begär att även utåt visa sin styrka för tillgodoseendet av vad som uppfattas som verkliga nationella intressen. Ännu torde det följaktligen åligger oss som en plikt mot vårt folk att hava vårt svärd vasst och vår sköld blank, för den händelse ofred bröte in över landet.

Utan att söka på något sätt vara fullständig vill jag nu nämna några särskilda försvarskrav, som enligt min mening alltför lätt avfärdats i statsverkspropositionen. Sålunda har i tilläggsstaten på femte huvudtiteln för ersättning av under neutralitetsvakten sliten fartygsmateriell avsatts ett belopp å endast 2 miljoner kronor, oaktat den sakkunniga myndigheten förklarat ett anslag på 11 miljoner kronor erforderligt. Vidare hade marinförvaltningen hemställt om ett relativt obetydligt anslag å 427,100 kronor med rätt att därav under år 1918 disponera 110,000 kronor för ändring av vissa kustfästningarna tillhörande kanoner till luftkanoner, men Kungl. Maj:t har blott äskat 214,900 kronor, varav 60,000 kronor upptagits på 1918 års tilläggsstater. Sjöministerns motivering är ganska belysande. Han säger: »Den här ifrågasatta åtgärden synes mig behöflig till skydd för kustfästningarna mot bombardering från luftfartyg. Med hänsyn till angelägenheten att tillgodose andra viktiga anslagskrav har

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

jag emellertid — måst inskränka mig till att förorda förslaget, så vitt angår ett anslagsbelopp av 214,900 kronor.» Om det pågående kriget givit någon säker erfarenhet, är det för visso den, att luftkanoner äro nödvändiga för att skydda militära etablissemang emot anfall från luftfartyg. Vi ha i vårt land redan dröjt alltför länge med att tillgodogöra oss denna erfarenhet och likvisst skall tempot fortfarande vara Trascapatrullös.

I fråga därefter om fjärde huvudtiteln vill jag påpeka, hurusom det av arméförvaltningen begärda anslaget på 1,060,000 kronor för anskaffning av klövjentrustning av krigsministern för närvarande avvisats under åberopande, jämte statsfinansiella skäl, av att en sådan utrustning ej beräknats 1914. Sistnämnda argument att 1914 års, ej krigets, erfarenhet skall vara avgörande, är typiskt för försvarsbudgeten. Man måste ock beklaga, att departementschefen ansett det böra anstå med prövningen såväl av det av arméförvaltningen begärda anslaget å 8,477,800 kronor för fortsatt anskaffning av mobiliseringsammunition till eldhandvapen och kulsprutor samt för anskaffning av viss artillerimateriell, som av det av inspektören för artilleriet begärda anslaget av 16,724,882 kronor för uppsättande av ett nytt artilleriregemente. Ej mindre betänkligt synes det vara, att det av arméförvaltningen begärda anslaget å 3,854,000 kronor för komplettering av flygmateriellen icke ansetts kunna framläggas av det skäl, att utredningen angående omorganisation av arméns flygvapen icke ännu hunnit bliva färdig. Det ligger utan tvivel stor fara uti dröjsmalet med att ordna flygvapnet i enlighet med de krav, som framgå ur krigets obestriddliga erfarenheter.

Hurudan är nu ställningen ute i världen, när denna statsverksproposition framlägges för folkets representanter? Jo, för oss alla, som vågade hysa åtminstone någon förhoppning vid 1917 års början, att det världsförstörande kriget skulle under året taga ett slut, har det blivit en bitter missräkning att bevittna, hurusom det samma i stället dragit in allt flera stater bland de krigförande samt därjämte antagit en våldsamt och hänsynslöshet, som man aldrig förut skådat. Den gällande folkrätten, som under hela krigets förlopp varit utsatt för den ena kränkningen efter den andra, är i närvarande stund så söndertrasad, att man icke kan sägas överdriva, då man påstår, att det råder fullständig anarki i staternas förhållanden till varandra. För de neutrala länderna, som i sitt handlande äro hänvisade att följa den hävdvunna internationella rätten, innebär denna situation en ständig fara att se sina mest legitima intressen trampade under fötterna av de krigförande, när dessa finna detta erforderligt för vinnandet av sina krigsmål. I det mörka töcken, som vilar över snart sagt hela världen, skjuter dock någon gång fram en ljus strimma, som låter oss skönja, att den eviga rätten dock än finnes kvar och äger kraft att göra sig gällande. En för oss svenskar särskilt kär uppenbarelse av denna högre världsordning se vi i Finlands inträde bland de självständiga staterna. Detta vårt broderland, som fått

sin kultur från våra fäder och som fyllt vår historia såväl med stolta blad som med de mest prövande minnen, rycktes genom tro- löst våld ur den svenska kungakronan. Med smärta ha vi måst bevittna Finlands under alltjämt ökade svårigheter oförtrutna strävanden att med rättens hjälp värja sin besvurna författning, sitt gamla samhällsskick, sin andliga och materiella odling. Då denna ojämna kamp framstod som mest hopplös slog befrielsens timme. Fosterlandskärleken hos finske män gav dem mod att sätta in allt för fosterlandets räddning. Uttrycket härför blev Finlands självständighetsförklaring. I konungens trontal säges, att Sverige har sökt på allt sätt främja Finlands sak. Detta skänker oss så mycket större tillfredsställelse som vi veta, att konungen där- vid handlade i överensstämmelse med hela folkets varma önskan. Den dag, då Sverige officiellt erkände Finlands själv- ständighet, trädde Sverige fram inför världen såsom garant för att Finlands sak var rättvis, och vårt folk har haft den oskatt- bara glädjen att se, att den ena makten efter den andra, främst Ryssland, givit Finland den plats bland de självständiga staterna, varpå Finland med rätt kunde göra anspråk.

Finlands självständighet skall säkerligen, på sätt i trontalet antydes, underlätta en för Sverige tillfredsställande lösning av Ålandsfrågan. Åland är, som var man vet, ett urgammalt svenskt land med svensk befolkning. Ålands folk är folk av vårt eget kött, blod av vårt eget blod. Kändes det svårt att förlora Fin- land i övrigt, så framstod det om möjligt än bittrare för Sveriges folk att samtidigt gå förlustigt Åland. Dess fränskiljande från Sverige lämnade ett blödande sar, som hundra år icke förmått att läka. Detta så mycket mera, som förlusten av Åland äventyrade det svenska folkets förmåga att värja sitt oberoende och sin själv- ständighet. För svensk uppfattning, ja för varje sakkunnigt be- dömande framstår Åland i främmande makts hand såsom ett stän- digt hot mot Sveriges egen tillvaro. Det utgör nästan nyckeln till Sveriges huvudstad och det hotar att isolera det nordliga Sverige från landet i övrigt. Dessa äro de känslor, varmed vi betrakta Ålands befintlighet i främmande besittning. Ålands- frågan är enligt samtliga svenska partiers vid flera tillfällen en- stämmigt gjorda uttalanden av vital betydelse för Sveriges rike. Den rätt, som genom Pariserfreden skapades till Sveriges förmån genom bestämmelsen om Ålands icke-befästade, har för den svenska uppfattningen aldrig ansetts som annat än ett ofullkomligt medel att trygga våra intressen med avseende på Åland. Detta krigs- erfarenheter hava bestyrkt våra farhågor härutinnan. Mot vår klara rätt har Åland under kriget försetts med de starkaste be- fästningar. Det av Pariserfreden skapade skyddet har således i verkligheten visat sig såsom en blott pappersgaranti, liksom fallet under världskriget varit med så många andra överenskommelser. Därmed har det blivit, om möjligt, än mera tydligt för oss, att endast besittningen av Åland kan skänka oss erforderlig trygg- het. Åland i vår hand innebär icke något hot mot någon, men

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

däremot ett reellt skydd för oss själva. Trots denna vår uppfattning i Ålandsfrågan hava vi dock hittills icke gått längre än till att söka fixera och med ytterligare garantier omgärda den rätt, som Pariserfreden gav upphov till. Ålandsfrågan har emellertid kommit i ett alldeles nytt läge genom det uttalande, varigenom Ålands folk förklarar sig vilja med sitt land ingå i Sveriges rike, detta vid en tidpunkt, då Ryssland proklamerat principen om de särskilda folkens rätt att vara fria och oberoende och då Finland i kraft av denna godkända princip fått sin självständighetsförklaring erkänd såväl av Ryssland som av ett flertal andra makter, i första hand av Sverige. Därigenom har Ålands uttalade folkvilja för en förening med Sverige blivit av en alldeles särskild betydelse, och vi skulle enligt min mening svika vår första fosterländska plikt mot forntid och eftervärld, om vi underlåte att, stödda på det vitala intresse, som vi äga beträffande Åland, söka genomdriva den lösning av denna fråga, som är den enda för oss verkligt tillfredsställande. Det är därför med den största tacksamhet, som vi erfärit, att Tysklands utrikesminister vid fredsunderhandlingarna i Brest-Litowsk, under åberopande av att Tyskland är en av de makter, som undertecknat Pariserfreden, tagit upp frågan om Ålands ställning samt uttalat en önskan, att Sverige skulle inbjudas att deltaga i förhandlingarna i denna fråga. Min övertygelse är, att när alla omständigheter, som äro av betydelse i Ålandsfrågan, bliva klart framlagda, man ifrån alla håll skall godkänna den lösning, som överensstämmer med Ålandsbefolkningens önskningsar, som utgör ett livsvillkor för Sverige.

Jämte Ålandsfrågan föreligga emellertid en mångfald andra utrikespolitiska frågor, som i närvarande stund äro av största betydelse för vårt land. Dessa frågor äro så mycket allvarligare, som deras lösning uppenbarligen måste ske på ett sätt, som kräves av vår suveräna ställning och den opartiska neutralitet, som de svenska statsmakterna städse förklarar sig vilja iakttaga mot alla de krigförande. Särskilt vad vår tillförsel och vårt handelsutbyte med främmande länder angår, hava vi under kriget utsatts för svårigheter, som det gäller att så snart som möjligt undanröja. I trontalet betonar Kungl. Maj:t, hurusom förhandlingar äro inledda i syfte att möjliggöra ett återupptagande av svensk handel över världshaven på villkor, som överensstämma med vår självständighet och vår neutralitet. Jag utgår ifrån, att meningen jämväl är, att icke något annat resultat av dessa förhandlingar får godkännas än ett sådant, som icke äventyrar vår förmåga att efter krigets slut fullt tillgodose vår handels och samfärdsels oavvisliga behov. Sveriges folk kan uppenbarligen ej underkasta sig ett läkemedel, som hjälper oss i dag på våra ben, men i morgon gör oss sjufalt värre.

Kungl. Maj:ts vädjan till oss att endråktigt uppbjuda alla våra krafter för att föra Sverige igenom de ständigt växande prövnin-garna skall i alla frågor möta ett varmt gensvar i våra hjärtan. Det är oss en tillfredsställelse att konstatera, att det vänsterblock,

för vilket ministären är ett uttryck, kommit till en klar insikt om nödvändigheten av en dylik ändräkt. Under de förra regeringarna har man föga sparat en dylik uppfattning från vänsterpartiernas sida, men framgången vid valen har tydligen vällat en sinnesändring. Vissa naturer bli försämrade av lyckans gunst, men däremot luttrade och bättre genom motgången; andra behöva solsen för att utveckla sitt bättre jag. Vänsterns män tillhöra synbarligen den senare gruppen. Valens resultat, huru nedslående de än i övrigt varit för den uppfattning angående fosterlandets bästa, som vi hysa, ha dock sålunda haft något verkligt gott med sig. Matte blott denna vänsterns sinnesstämning icke vara endast ett sken, utan äga bestånd som en levande verklighet!

Det gäller emellertid att icke såsom en fosterlandsgagnande ändräkt uppfatta en sådan, som skulle innebära en underkastelse under vänsterns mening från politiska motståndares sida, som ansåge vänsterns krav vara för landet skadliga. Oppositionen har icke blott rätt utan även plikt till kritik, och den ändräkt, som man såväl från regeringspartiernas som från oppositionens sida har att eftersträva, är endast en sådan, som framgår av de bättre skälens seger över de svagare.

Det är ingalunda min mening att här upptaga tiden med mer eller mindre intressanta, teoretiska betraktelser i denna fråga. Att jag kommit in på densamma, har sin grund däri, att ministärens chef i sitt föredrag i Stockholm i slutet av år 1917 gjort gällande, att Sveriges folk skulle vinna ökad styrka såväl at genomgå krigstidens vedermödor som att bemästra de stora uppgifter, som möta oss efter fredsslutet, om vi redan nu toge itu med en förändring av grundvalarna för hela vårt statsliv. I överensstämmelse härmed bebådas i trontalet framläggandet för denna riksdag av förslag om politisk rösträtt för kvinnor, om lika kommunal rösträtt för alla, som betala skatt till kommunen, jämte därmed sammanhängande ändringar i kommunalförfattningarna, samt eventuellt om ändringar i vissa bestämmelser, som nu begränsa den politiska rösträtten. Jag behöver ej säga, att de regeringsförslag, som sålunda kunna komma att framläggas, skola av det parti, jag har äran tillhöra, underkastas den objektiva prövning från synpunkten av vad statens väl kräver, som frågornas vikt och betydelse samt vår ömhet om fosterlandets intressen måste anses påkalla. Det är mig emellertid ofattligt, att regeringen ansett sig böra framlägga dessa genomgripande svårlösta spörsmål under närvarande tid, då såväl våra myndigheter som vårt folk hava varje minut upptagen med att söka lotsa sig fram genom de utrikespolitiska och inrikespolitiska svårigheter, som världskriget medför. Än mera förvånas jag över, att regeringen, så mån om ändräkten inom vårt folk, funnit det lämpligt att framlägga ifrågavarande förslag utan att låta dem föregås av en grundlig och fullständig undersökning av alla de synpunkter, som vid de uppställda problemens lösning måste tagas i betraktande, och detta utan en utredning, i vilken de meningsskiljaktigheter, som efter vad som är

Statsverkspropositionen
m. m.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

bekant förefinnas, kunde få tillfälle att göra sig emot varandra gällande. Men icke nog härmed, det mest betänkliga är, att regeringen tyckes ha tappat bort huvudsaken i hela detta stora politiska och kommunala författningsspörsmål, nämligen sammansättningen av hela representationens ena hälft, riksdagens första kammare. En aldrig så ringa hänsyn för en inom vida kretsar av vårt folk rådande uppfattning hade bort komma regeringen att förstå, att den omständigheten att riksdagens första kammare till sin sammansättning vilar på den kommunala rösträtten måste medföra, att en betydande förändring av den senare blir att pröva icke blott från kommunala synpunkter, utan framför allt från synpunkten av vad rikets stora intressen fordra i författningsavseende. Regeringen har emellertid ännu tid att skänka dessa synpunkter det beaktande, varav de äro förtjänta. Om förslaget framläggande därigenom fördröjes något år, är utav ringa betydelse i jämförelse med om ett framlagt förslag förkastas. Det kan jag redan nu meddela, att det nationella partiets röst icke kan givas för någon annan lösning av det kommunala och politiska författningsspörsmålet än en sådan, som skänker kommunerna en betryggande förvaltning och bibehåller ett verkligt tvåkammerssystem.

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman, mina herrar! Det har ju blivit sed att vid remissdebatten få framföra vad som av oro, betänkligheter och önskingar rör sig ute ibland folket. Jag tillåter mig med herr talmannens medgivande att begagna mig av denna sed för att nu inför riksdagens första kammare frambära några sådana spørsmål.

Då krigets verkningar började att göra sig gällande även inom våra landamären, tvingades man till vidtagande av extra ordinära åtgärder för folkhushållningen. Den då sittande regeringen valde att tillsätta kommissioner vid sidan av den ordinarie administrationen. Huruvida detta var välbetänt i ett land med en så gammal och så utvecklad administration som i vårt vägar jag nu betvivla. Men jag måste giva den då sittande regeringen det erkännande, att den insåg önskvärdheten och nödvändigheten av ett intimt samarbete mellan den ordinarie administrationen och dessa kommissioner. Därför insattes också i desamma en del av de administrativa verkens chefer, men sedermera har det under de kommande regeringarna alltmera gått därhän, att detta samband hävts. Och nu stå kommissionerna som stater i staten. Ja, jag vågar påstå — jag talar nu om sådana frågor, som höra till krigs- och kristiden — att jordbruksdepartementet i mångt och mycket endast har blivit ett expeditionskontor för folkhushållningskommissionen, och vad beträffar lantbruksstyrelsen, detta ämbetsverk, som framför allt har att bevaka jordbrukets intressen och vars dugande chef satt på sin tid i folkhushållningskommissionen — han är nu borta därifrån — så tror jag, att lantbruksstyrelsens inverkan på dessa förhållanden kan sägas vara ungefär lika med noll. Domänstyrelsen har ju framför allt att

ordna våra skogsfrågor här i landet, men nu har den fått vid sin sida en bränslekommission, som åtminstone i avlöningshänseende står betydligt över förenämnda ämbetsverk. Och med vilken maktfullkomlighet verka icke dessa kommissioner! Jag tänker endast på de exportlicenser, som bränslekommissionen helt godtyckligt pålägger och varigenom det område, varöver Sveriges riksdag så noga vakar, beröres, nämligen svenska folkets rätt att sig själv beskatta. Länsstyrelserna ha nu vid de ordinarie landsfiskalernas sida fått extra livsmedelsfiskaler, som skola vaka över dessa i massor utfärdade förordningar och förbud, vi känna. Det kunde också förtjäna ett särskilt kapitel att tala om de straffbestämmelser, som i dessa författningar blivit utsatta, och vilka inom parentes sagt väckt harm och förbittring bland den jordbrukande befolkningen, en harm, vartill jag sällan sett motstycke.

Och jordbruksråden! Hur lätt hade icke deras arbete kunnat utföras av hushållningssällskapen. Nu har man i stället livsmedelsstyrelser, varav största delen hava sin verkningsskrets förlagd till städerna. Deras ordförande är emellertid ordförande i jordbruksråden, och därigenom komma dessa i en skev ställning till hushållningssällskapen och till jordbruket.

Jag tror med ett ord, att det varit synnerligen lyckligt, om de ordinarie administrativa verken hade fått svälla ut i förhållande till behovet och åtaga sig de uppgifter, som nu tillfalla alla dessa kommissioner. Men vad jag framför allt vill framhålla är, att det icke saknas tendenser, att dessa kommissioner skola bli permanenta eller åtminstone ganska långvariga. Det måste till heder för Sveriges folk sägas, att det vid tiden för deras tillsättande icke fanns så mycket från annat arbete ledigt, dugligt folk, varmed dessa kommissioner kunde besättas, utan man fick taga vad man kunde få. Även ganska underkvalificerad arbetskraft blev då använd för detta ändamål. Det ligger nu bra nära till hands att antaga, att då dessa svagare arbetskrafter gå högt avlönade, det skall vara ett starkt intresse för dem att hålla kommissionerna vid liv och detta så länge som möjligt. Jag vågar därför vädja till regeringen att allt efter som det blir möjligt söka återföra kommissionernas arbete till den ordinarie administrationen för att, då ordnade förhållanden inträda, snabbt och kraftigt avklippa kommissionernas livstråd.

Jag skall icke vidare inlåta mig på några klagomål över dessa kommissioner. De få nog sin dom ändock i dessa dagar i pressen och i det offentliga och enskilda meningsutbytet. Men jag vill uppehålla mig vid ett rop, som utgått från dem, och i vilket en stor del av Sveriges folk nu instämmer, det nämligen, att Sveriges jordbruk skall omläggas från att vara i första hand foderproducerande till att bli ett brödsädsproducerande jordbruk. Jag anser denna fråga vara av den betydelse, att därest omständigheterna så kräva, det svenska jordbruket bör rätta sig därefter, men det bör icke förtyckas jordbrukarna, om dessa ställa sig ganska tveksamma härtill. Man omlägger icke ett jordbruk, såsom

Statsverkspropositionen
m. m.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Fortis.)

man vänder bladen i en bok eller så som man byter om delar i en maskin och justerar den för olika användning. En omläggning på detta område kräver tid och den kostar pengar. Våra jordbrukare minnas nog den tid, då brödsäden stod i ett pris av 9—10 öre för kilogram. Vi minnas nog också det arbete, som krävdes för att vinna tullskyddet, vilket tullskydd — jag begagnar tillfället att här fastslå det — *vi hava att tacka för att vi i närvarande stund äga den sädesproduktion, som verkligen är för handen.* Men den tanken ligger oss nära, att då en gång Rysslands och Amerikas kornbodrar efter kriget öppnas, och dess överskott på säd flödar ut över världen, då kommer man bra litet att tänka på den svenska produktionen och på de kostnader, dess omläggning krävt. Vill man därför, att Sveriges jordbrukare skola ändra sitt bruknings-sätt, så att man vinner den för landet erforderliga brödsäden, då måste också jordbruket erhålla den betalning, som erfordras för att täcka dess kostnader. Detta kan blott ske genom ökade tullar eller fastställande för längre tid framåt av minimipris.

En annan sak är, att man kräver ökad areal, begär, att marken under plogen ökas och kultiveras. Vi jordbrukare äro gärna med därom, men det felas oss något, som heter arbetskraft. Jag ber att få tala om för Er. mina herrar, att i dessa tider bjudes en statdräng på landet 4 liter söt mjölk dagligen. Jag tror, att det vattnas i munnen på oss litet var, när vi höra detta! Det bjudes honom 150 kilogram fläsk, levande vikt, för år efter 40 öre för kilogram. Det bjudes honom full stat och kontant lön efter ortens pris och bruk växlande mellan 400 och 600 kronor årligen, men ändå får man ingen statdräng. Arbetsförmedlingarna sakna tillgång på sådan arbetskraft. Då således svenska folket icke vill återvända till jordbruket, icke vill ägna sig däråt, är det naturligt, att det uppstår arbetsbrist. När så de svenska jordbrukarna begära att få taga in utländsk arbetskraft, reses från vederbörandes sida och från arbetarhåll ett intensivt motstånd.

Mina herrar, viljen I hava en ökning av brödsäden, en ökning av den kultiverade arealen av vår svenska jord, skänk oss då skydd och ersättning för våra produkter samt tillräcklig arbetskraft.

En annan sak, som jag vill beröra, är ett sorgligt förhållande, som vi kunnat iakttaga på sista tiden, i det att den svenska jorden från att ha varit ett föraktat objekt på handelsmarknaden nu blivit ett begärligt föremål för geschäft, blivit en handelsvara, blivit vad man med ett modernt uttryck kallar föremål för jobberi. Vi se, hur den svenska jorden växlar ägare med svindlande fart och stigande köpeskillingar. Se huru egendomar på ett halvt år skiftat ägare — detta gäller icke blott stora gods utan även mindre jordegendomar — fyra till fem gånger. Och hur går det vid denna handel till? Varje ägare vill under den korta tid han nämnes godsägare utvinna så mycket som möjligt av den torva, han har i sin ägo. Först skövlas skogen av gran och furu. Så griper man till ängarnas och hagarnas lövträd, och till sist av-

verkar man parker och alléer, som pietetsfulla ägare ha planterat för att pryda sitt hem. Huvudbyggnaden står tom, kreaturen realiserats och ladugården står öde och förfaller, det hela företer en bild av förödelsens styggelse. Vi hava blivit skonade från krigets fador, men jag försäkrar Er, mina herrar, att det har gått fram en sådan svärm av jobbare inom det svenska jordbruket och en förödelse så stark, att den på många håll kan betecknas som en fientlig härjning. Den svenska riksdagen har skrivit om dessa frågor, men den har icke fått svar av regeringen. Sveriges jordbrukare fordra, att ett sådant svar skall komma. Vi veta, att svaret är icke lätt att giva, och att Kungl. Maj:st har mångt och mycket att syssla med, men jag tror, att detta är bland det viktigaste, som kan vara föremål för regeringens uppmärksamhet.

*Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)*

Till sist ber jag att med några ord få uppehålla mig vid en fråga, som för närvarande synes vara ytterst modern, och det är de olika partiernas förhållande till storkapitalet. Under valrörelsen framhölls, att den svenska högern och särskilt det nationella partiet i denna kammare skulle ha de djupaste rötter i och det livligaste intresse av storkapitalet. Jag vågar bestrida, att så är. Det svenska nationella partiet inser fullväl betydelsen av en stark kapitalbildning i landet, det inser betydelsen av en blomstrande industri och det aktar högt en duglig och lojal arbetarkår. Men det inser också, att såväl kapitalet som industrien äro mera internationella än vad jorden och dess brukare äro. Under sådana förhållanden söker det nationella partiet helt naturligt sin styrka hos dem, som under gångna tider dock varit Sveriges ryggmärg lika väl som de under kommande tider säkert skola det förbliva: den jordbesuttna delen av Sveriges folk. Att partiet där har sina rötter räknar det som en heder och i medvetandet därom är partiet också tryggt, huru de politiska vindarna än må växla.

Herr statsrådet Nilson: Herr talman, mina herrar! Då den förste ärade talaren i sitt anförande riktade några anmärkningar mot fjärde huvudtiteln icke för vad som fanns därstädes utan för vad som därstädes enligt hans mening saknades, har jag ansett mig redan nu böra begära ordet för att ge kammaren del av de synpunkter, vilka varit för mig vägledande vid behandlingen av fjärde huvudtiteln i det skick, vari den nu föreligger på kammarens bord.

Jag ber då först att få föra i minnet det yttrande till statsrådsprotokollet, som, då den nuvarande regeringen trädde till sitt viktiga och under närvarande tid synnerligen ansvarsfulla värv, avgavs av statsministern. I detta yttrande berördes nämligen även regeringens ställning till freds- och försvarsfrågorna. Där sågs bland annat följande:

»Vi giva vår varma anslutning till de strävanden, som på skilda håll framträtt med alltjämt växande styrka att efter det världsförödande kriget söka skapa en varaktig fred och en internationell

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

rättsordning, vilken kan vara ägnad att trygga freden och möjliggöra rustningsbördans avveckling. Uppenbarligen är det icke möjligt att medan kriget pågår upptaga spörsmålet om begränsning och anpassning av vårt lands försvarsanstalter efter folkets bärkraft och fredliga kulturbehov. Men vi vilja icke underlåta att uttala vår övertygelse, att dessa spörsmål, när kriget en gång slutar, måste komma till ingående prövning med tagen hänsyn till då rådande förhållanden i världen.»

Detta uttalande, som jag givit min varma och livliga anslutning till, är för mig ingen tom fras. Jag har haft det stadigt för min blick, då jag tillstyrkt de äskanden, som gjorts under fjärde huvudtiteln. Och jag ämnar fortfarande låta mig ledas av de grundsatser, som i detta principuttalande funnit sitt uttryck. Ingen lär väl heller kunna bestrida, att icke fjärde huvudtiteln, sådan den nu föreligger, bär prägeln av lojalt tillgodoseende av 1914 års härordning. Men vittgående utbyggnader därutöver har jag avvisat, det medger jag.

Huvudtiteln, sådan den föreligger, bäres upp av en fast strävan att inom gränslinjerna för den fastställda härordningen tillgodose behov och ändamal, som ännu ej tillgodosetts. Jag tillåter mig i det fallet peka på en förbättrad hygien och sjukvard beträffande armén och komplettering av intendenturutrustningen. — Det må vara att den förste ärade talaren pekat på ett behov beträffande intendenturutrustningen, som icke är tillgodosett. Jag skall i korthet belysa den saken sedermera. — Slutligen vill jag omnämna åstadkommandet av *enhetlig* beväpning inom linjen, reserven och landstormen.

Det har icke, yttrades det, begärts något anslag till ett tungt artilleriregemente. Javisst, så är det. Men ett sådant föreslogs både 1916 och 1917 av den dåvarande regeringen och avslogs av riksdagen, i följd för resten, mina herrar, utan att ens i denna kammare vid ärendets avgörande en enda röst höjdes med yrkande om bifall till detta förslag. Det synes mig, att det förhållandet ensamt borde kunna vara skäl nog för att visa, att det förslaget icke hade haft någon som helst utsikt att kunna realiseras innevarande år.

Då övergår jag till flygvapnet, som icke är tillgodosett efter den ärade talarens önskan. Javäl, men det är tillgodosett efter de grunder, som 1917 års riksdag godkände. En kommission tillsattes emellertid av den Swartzska regeringen med uppdrag att framlägga förslag till flygvapnets reorganisation. Innan dess arbeten slutförts, skulle det icke enligt min mening varit riktigt att upptaga arméförvaltningens anslagskrav, även om det hade kunnat ske av andra skäl — vilket jag i detta sammanhang dock icke skall ingå på något bedömande av. Emellertid: när huvudtiteln redan var under tryckning, erhöj jag från flygkommissionens ordförande en uppgift på kostnaden för genomförande av den organisation, flygkommissionen tänkt sig föreslå. Denna uppgift visade en engångskostnad för armén beträffande flygvapnet av 20,5 miljoner kronor

och då hade ändå kostnaden för flygfält och kaserner endast approximativt beräknats till 1,000,000 kronor, utan tvivel en alldeles för lag siffra. Jämte de höga engångskostnaderna beräknades för år 1919 för vapnet en årlig kostnad av över 1,000,000 kronor. Hur mycket årskostnaden skulle stiga till efter en fullt genomförd organisation, därom lämnades emellertid ingen upplysning. När förslaget föreligger utarbetat och färdigt, skall jag givetvis underkasta detsamma den prövning, som plikten ligger äligger mig. Men redan nu kan jag förklara, att det enligt mitt förmenande icke är en klok försvarspolitik att endast bygga ut och bygga ut utan att samtidigt undersöka möjligheten av att göra motsvarande indragningar på andra mindre viktiga områden. Den meningen har jag uttalat såsom ledamot av statsutskottet och i andra kammaren. Jag vidhåller samma mening i det ämbete, jag nu innehar, och med blicken fäst på det ansvar, jag i och genom detta ämbete har iklätt mig. Fjärde huvudtiteln upptager utgifter enligt budgetförslaget till belopp av över 101 miljoner för 1919. Till denna höjning har kristiden bidragit med omkring 26 miljoner, utvisande en automatisk ökning i jämförelse med innevarande år av omkring 11,5 miljoner kronor. Då är emellertid krigstidsavlöningen oberäknad. De siffrorna mana allvarligt till för-iktighet icke minst i denna tid, så att man icke genom beslut hart binder sig för framtiden. Och jag tillåter mig att nämna, att de siffror, som jag nu anfört, få sin rätta belysning, om jag samtidigt lämnar den upplysningen, att de äskanden, de militära myndigheterna framställt, och som omförmälas i propositionen — jämte de som kommit senare så att de icke kunnat där omförmälas — uppgå till sammanlagt över 103 miljoner kronor. Detta är dock *icke* den *samlade* summan, utan bakom dessa summor ligga ännu större summor. Jag tror mig med de siffrorna hava vi-at, att man måste även på detta område iakttaga en viss försiktighet.

Jag har icke nämnt siffrorna för att på något sätt uttala något klander emot de militära myndigheter, som framlagt dem. Det är enligt min mening deras plikt att göra sina äskanden och framställningar såsom förhållandena te sig för dem, men det är chefen för lantförvarsdepartementet, som i första hand måste bedöma genomförbarheten av de förslag, de äskanden och yrkanden, som komma från militärt håll. Och jag har gjort detta med angiven utgångspunkt och med skyldig hänsyn till att även *andra* anslagskrav måste behörigen tillgodoses.

Den ärade förste talaren nämnde vidare klövjeustrustningen. Ja, jag skall icke bestrida, att den utrustningen i och för sig är behövlig. Men än angelägnare är det, enligt min mening, att tillgodose andra än mera trängande intendenturbehov. De äskanden jag beträffande intendenturmateriellen framställt tåla mycket gott en jämförelse med vad som under närmast föregående riksdagar för motsvarande ändamål beviljats. Jag hänvisar här helt summariskt till det förslag, som jag rörande en central beklädnadsverkstad framlagt, till förslagen om anskaffande av filtöverdrag,

Statsrekspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

om anslag till landstormens utrustning och om utrustning med intendenturpersedlar för linjen.

Även en annan viktig omständighet tillåter jag mig i detta sammanhang visa på. Såsom jag i huvudtiteln närmare omförmält, har jag föreslagit en ny och så vitt jag kan fatta riktigare och sannare beräkningsgrund för en hel del riksstatsanslag. Det är så att antalet tjänstgöringsdagar ligger som grundval för beräkningen av en stor del av de egentliga underhållsanslagen. Arméförvaltningen har anmält, att antalet tjänstgöringsdagar vad värnpliktiga angår, för 1916 uppgick till nära 2,500,000 mera än det beräknade antalet. Med vad påföljd? Jo, med den påföljd, att alla anslag, som äro av reservationsanslags natur — och dit hör, mina herrar, det viktiga munderingsanslaget — och som således icke automatiskt erhålla ersättning från kassafonden för den brist som uppstår, härigenom blivit otillräckligt tillgodosedda. Vad blir föllden därav? Jo den, att anslaget är efter år försämras. Så har det skett under de närmast föregående åren. Under förutsättning att en lika stor felräkning skett på de senaste fyra åren innebär det, att munderingsanslaget under samma fyra år erhållit över 2,000,000 kronor mindre än det bort erhålla. Vad är resultatet därav? Jo, mina herrar, det att ett försämrande av arméns fältutrustning ägt rum.

Vad jag nu sagt om munderingsanslaget, gäller också om intendenturan-laget samt i viss mån även om vapenanslaget. Detta missförhållande, som är synnerligen påtagligt, har av mig rättats i den huvudtitel, som nu för-ligger, utan att förslag om sådan rättelse från någon av de militära myndigheterna, vilka gjort framställningarna, ägt rum.

Jag vågar hoppas att i den prövning, som i första hand statsutskottet och sedermera riksdagen i sin helhet skall ägna fjärde huvudtiteln, den skall kunna bestå provet — jag vågar vidare uttala den förhoppningen att huvudtiteln, då den har genomgått statsutskottets och riksdagens skärseld, måtte bära prägeln av vilja att tillgodose lantsförsvarets behöriga och berättigade intressen i minst lika hög grad som den gör, då den nu ligger på kammarens bord.

Greve Lagerbjelke: Herr greve och talman, mina herrar! Under den något missvisande kantrubriken »Lånemarknadens läge» ingår statsrådet och chefen för finansdepartementet i motiveringen till inkomstberäkningarna på frågan om statens lånebehov under innevarande och nästa år. Efter att hava uttalat att statsverkets ställning är nog så tillfredsställande ur budgetmässig synpunkt finner statsrådet förhållandena vara ganska bekymmersamma med hänsyn till kassaställningen samt den nödvändiga upplåningen för statens produktiva fonder och för förslag till statsverket. På grund av några ganska knapphändiga premisser, bland annat, att krigskonjunkturskatten för år 1918, beräknad att uppgå till mer än 150 miljoner kronor, inflyter först under loppet av 1919, kommer

statsrådet till den uppfattningen, att under 1918 tidvis synnerligen stora svårigheter skola förefinnas för att tillhandahålla statsverket nödigt kapital, samt att riksgäldskontorets lånebehov under hösten samma år kan komma att uppgå till flera hundra miljoner kronor, kanhända till en halv miljard. Av de gjorda uttalandena och anförda siffrorna att döma, synas det emellertid antagligt, att härvid icke medtagits i beräkningen att, liksom 1918 års krigskonjunkturskatt inflyter under 1919, 1917 års krigskonjunkturskatt inflyter under 1918, varande denna krigskonjunkturskatt beräknad till över 244 miljoner kronor. Hur härmed än må förhålla sig, vill jag dock, med hänsyn till icke minst de ovissa förhållandena, för min del instämma med departementschefen, då han till sist uttalar sina farhågor för knapphet på länemarknaden och framhåller det nödvändiga i att till det oundgängligen behöfliga begränsa utgifterna för kapitalökning för statens affärsverksamhet å såväl 1918 års tilläggsstat som 1919 års riksstat ävensom att, trots de stora överskotten å vissa skattetitlar, iakttaga sträng begränsning i fråga om nya utgifter av olika slag.

Det synes mig dock hava varit önskligt, därest, i detta sammanhang, jämväl framhållits nödvändigheten av att i möjligaste mån begränsa kristidskommissionernas anspråk ävensom ställts i utsikt en omläggning av kommissionernas finansiering.

Emellertid saknas i statsverkspropositionen en sammanställning av de anspråk, som ställas på riksgäldskontoret. Då jag anser en sådan vara till gagn och kunna vara av intresse även utom riksgäldskontoret, skall jag här framlägga följande av mig gjorda sammanställning rörande *lånebudgeten i riksstaterna för åren 1918 och 1919.*

Anvisade lånemedel	Fasta lån	Tillfälliga lån	Summa
Å 1918 års riksstat	97,337,500	135,648,300	
Å 1918 års tilläggsstat	40,174,200	222,194,300	
	= 137,511,700	357,842,600	495,354,300
Å 1919 års riksstat	78,476,600	2,082,000	80,558,600
	Summa 215,988,300	359,924,600	575,912,900

Anslag till avbetalning å stats- skulden			
Å 1918 års riksstat	5,351,600	—	} 173,536,100
Å 1918 års tilläggsstat	—	162,648,300	
Å 1919 års riksstat	5,536,200	—	
	10,887,800	162,648,300	173,536,100

Av detta belopp, 173,5 milj. kr. lärer endast en jämförelsevis ringa del behöva tagas i anspråk för avbetalning å statsskulden; nämligen för den ordinarie amorteringen å de fonderade lånen. Huvud-

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

sakliga delen av den tillfälliga upplåningen torde under år 1918 kunna kvarstå eller omsättas. Om alltså av ifrågavarande anslag ett belopp av	150 m. kr.
kan beräknas bli disponibelt, kan upplåningen minskas med nämnda belopp till	425 » »
Ytterligare upplåning bör beräknas för vad som kan komma att anvisas av lånemedel å 1919 års tilläggsstat, här uppskattat till	50 » »
samt statskontorets eventuella behov av kassaförstärkning under å 1918 på grund av sent inflytande statsinkomster för samma år	50 » »
Summa nya upplåningsbehov för 1918—1919	525 m. kr.
För förut anvisade utgifter äger riksgäldskontoret obegagnad lånerätt för ytterligare omkring	260 » »
Summa upplåningsbehov omkring	785 m. kr.
Såvida statskontoret, såsom beräknats, återbetalar hela sin skuld till riksgäldskontoret	184 » »
nedgår upplåningsbehovet för åren 1918—1919 till omkring	600 » »

På grund av de ovissa förhållandena kan detta belopp emellertid komma att betydligt överskridas.

För att i någon mån söka belysa den inhemska lånemarknadens styrka — någon annan lånemarknad är f. n. icke att påräkna — samt den konkurrens, som därstädes möter staten från övriga lånesökande, har jag sammanställt några siffror för åren 1915—1917.

	Miljoner kronor		
	1915	1916	1917
Från utlandet importerade värdepapper (betalda belopp)	62,0	146,0	125,0
Emitterade obligationslån (ej statslån)	94,0	129,0	190,0
Aktier, tecknade i nybildade bolag	94,5	200,8	413,2
Beslutade nya aktieteckningar	112,1	242,5	732,3
Bankernas utlåning (^{31/12})	3,230,0	3,904,3	5,114,2
Statens obligationslån	121,2	124,2	67,8
Riksgäldskontorets tillfälliga upplåning den ^{31/12} , inklusive av statskontoret deponerade överskott	37,0	67,7	175,2
Direkta skatter	151,3	179,6	440,5
	3,902,1	4,994,1	7,258,2

Beträffande förestående poster rörande aktier och aktieteckningar torde böra erinras om, att inbetalning till avsevärda delar ej fullgöres kontant.

Bankernas utlåning till allmänheten översteg inlåningen den sista december 1916 med 533,3 milj. kronor. Detta belopp var den sista december följande år ökat till 740,9 milj. kronor.

Rätteligen böra förestående siffror ses emot den dubbla bakgrunden av nationalförmögenhetens ökning och det fallande penningvärdet; men är jag ej i tillfälle att i dessa hänseenden här framkomma med några beräkningar. Uppenbart är, att av nämnda siffror icke kunna dragas några bestämda slutsatser, i vad mån lånemarknadens styrka kan ens för den närmare framtiden motsvara de anspråk, som ställas för statens upplåning. Siffrorna synas dock ådagalägga, att, även om svårigheterna ej kunna anses oöverkomliga, den största varsamhet dock måste iakttagas med ny upplåning, vilket jämväl uttryckligen uttalats i motiveringen till statsverkspropositionen.

Här torde även böra framhållas det önskvärda i, att riksbanken ej för hårt anstränges för statens upplåning, något som, åtminstone för tillfället, ej kan sägas vara fallet. Tages riksbanken för hårt i anspråk, måste detta direkt påverka valutans inflation.

Av förberörda siffror framgår i varje fall att på penningmarknaden den största konkurrens är rådande, vilket ej kan undgå att utöva inflytande på den jämväl av andra orsaker höga räntefoten. Riksgäldskontoret har även redan nödgats att vid tillfällig upplåning i visst fall betala en ränta, överstigande sex procent.

I detta sammanhang får ej heller förbises, att den starkt stigande direkta beskattningen verkar hämmande på kapitalbildningen och därmed försvärande för upplåningen. Sammanställes emellertid riksgäldskontorets upplåning med inkomsten av direkta skatter under senare åren, framgår, att, även om upplåningen ökats i avsevärd grad, ha skatterna ökats i än högre.

Så utgjorde riksgäldskontorets upplåning år 1915 117 % av inkomsten av direkta skatter; 1916 107 % samt 1917 endast 55 %. Detta sistnämnda proportionstal är emellertid väsentligen beroende på krigskonjunkturskattens mycket höga belopp.

Till sist torde vara av intresse att redogöra för

Lånebudgeterna enligt 1912—1919 års riksstat.

	Fasta lån.	Tillfälliga lån.	Summa.
1912	43,789,900:—	—	227,122,800:—
1913	44,805,300:—	—	
1914	42,314,000:—	—	
1915	42,538,600:—	—	
1916	53,675,000:—	—	
1917 (båda staterna)	77,314,300:—	272,000,000:—	349,314,300:—
1918 (» »)	137,511,700:—	357,842,600:—	495,354,300:—
1919 (riksstaten)	78,476,600:—	2,082,000:—	80,558,600:—
	= 520,425,400:—	631,924,600:—	= 1,152,350,000:—

Anslagen till amorteringar och avsättningar till amorterings-

Statsverkspro- positionen m. m. (Forts.)	fonden ha (enligt räkenskaperna för åren 1912—1917 och rikssta- terna för åren 1918—1919) utgjort		
	å fast upplåning	43,926,500:—	
	å tillf. upplåning	162,648,300:—	206,574,800:—

Av den tillfälliga upplåningen enligt 1918—1919 års stater äro 49,2 miljoner kronor avsedda att ersättas med särskilda, framdeles inflytande medel för försålda fastigheter m. m. 175 miljoner kronor utgör rörelsekapital för kristidskommissionerna.

Den tillfälliga upplåningen enligt 1918 års tilläggsstat (222,2 milj. kr.) utgör alltså upplåning för *verklig kapitalökning*, under det att den tillfälliga upplåningen å 1917 och 1918 års stater hade till uppgift att täcka bristen i riksstaterna.

Till sist den uppgiften, att riksgäldskontorets bruttoskuld den ³¹/₁₂ 1917 utgjorde 1,357,7 milj. kr.
Häremot stå tillgångar å 243,8

Vadan skulder utöver tillgångar utgjorde 1,081,8 milj. kr.

Herr Ström: Herr talman, mina herrar! Det parti, som jag tillhör, det socialdemokratiska vänsterpartiet, är ju både ungt och till numerären ringa i riksdagen. Det kan därför kanske anses förmätet, att det höjer sin röst bland de stora partierna.

Vi äro inalles 12 man och i denna kammare är ju jag ganska ensam. Vi skulle emellertid hava varit dubbelt så många i riksdagen, om proportionalismen hade varit mera rättvis, och jag vill hoppas, att detta är ett argument, som kan förmå den nuvarande regeringen att, när den framlägger sitt rösträttsförslag, även tillse, att det proportionella lotteriet blir något mindre äventyrligt. Hade vi haft hel och full, obeskuren rösträtt, så skulle vi hava varit högst betydligt flera, än vad vi äro. Under alla förhållanden representera vi efter den gamla inskränkta, kringskurna rösträtten i alla fall 60,000 valmän vid andrakammarvalen och det är i dessa valmäns namn och i deras, som ännu icke hava rösträtt, som jag skall yttra några ord.

Jag ber då, att kammaren är vänlig att bortse ifrån, att vi just i denna kammare äro så fåtaliga. En gång kan det ju hända, att vi bliva flera. Den gamla socialdemokratien hade i sex år bara en enda representant i riksdagen och har nu över 100 representanter. Det kan ju tänkas att det kommer en tid, då även den socialdemokratiska vänsterns representanter bliva flera än vad de nu äro. Tiden rider fort och de tankar och krav, som vi framföra, äro i själva verket tidens egna tankar och krav. Och vi hava ytterst mäktiga hjälpare, framför allt alla dem, som hålla emot utvecklingen, som stå emot folkets frigörelse. Jag ber särskilt att få framföra till herr Trygger och hans parti ett djupt känt tack.

Men vi hava även hjälp av dem, som blott komma med halvmesyryr. Därför går även ett tack till herr Edén och hans parti.

När vi senast hade remissdebatt här, satt ännu borggårdsregeringen. Den hade tillkommit emot folket, den regerade emot folket; dess öde var därför givet. Ingen regering kan i själva verket regera emot folket om den även har stöd av både konungar och senater. Därför föll den Hammarskjöldska ministären, lämnande efter sig minnet av att hava varit en av de mest militaristiska, mest ätalshungriga och folkfientliga regeringar, vi någonsin haft. Blott en enda av dess män lever i ett blidare ljus hos folket, det böra vi i rättvisans namn erkänna; det är dess utrikesminister, som gjorde sitt bästa för att bevara freden; något som våra aktivister ännu icke hunnit glömma. Sedan kom den Swartz,—Lindmanska regeringen. Den var också en högerregering; men som vänstern för en gangs skull visade, att den med den gemensamma voteringsmajoritetens hjälp kunde störta vilken högerregering som helst, även en borggårdsregering, så blev den en — för att vara högerregering — ganska moderat sådan. Men folket var nu en gång så pass uppbragt efter allt, vad det hade genomgått under de gångna åren, att valstormen sopade bort även denna något mera moderata högerregim.

Nu har turen kommit till mellanpartierna att regera. Vi hava nu en liberal-högersocialistisk regering. Jag skall icke ingå på vad socialismens principer och Internationalens beslut hava att säga om socialisters samverkan med och medverkan i en borgerlig regering. Ja, här i Sverige medverka de på ett uteslutande moderat-liberalt program, med accepterande av hela den Hammarskjöldska härordningen. De, som engagerat sig här, få svara för sig själva. Men ett är visst: denna regering skall alltid bliva beroende av militarismen, beroende av byråkratien och beroende av första kammaren, vars bifall erfordras till alla genomgripande förslag. Den skall därför ständigt komma att pendla mellan höger och vänster, men alltid då det gäller, stanna på högerkanten. Den kommer att bliva första kammarens fånge.

Men mellanpartierna skola alltid hava sin tid. Därför klaga vi för vår del ingalunda över att deras tid har kommit. Ännu är folket med stora, starka illusioner fäst vid mellanpartierna. De vänta sig av den liberal-socialistiska regeringen bröd, rätt och frihet. Proletariatet på landet väntar jord att så och skörda, den jord, som nu gods och bolag äga. Vi hava nyss här ifrån denna plats hört en representant för de stora godsägarna själv förklara och skildra, huru med den jorden förfares. Städernas arbetare vänta billigare och mera livsmedel, mänskliga bostäder till mänskliga priser. Alla vänta att militarismen skall komma bort eller i varje fall, att rustningarna skola högst väsentligt inskränkas och med stora steg börja avvältras och att särskilt värnplikten skall avskaffas. Med krigets vanvett framför sig har bondens och arbetarens enkla, sunda förnuft lärt sig annat av världskriget, än vad herr Trygger nyss yttrade att han hade lärt. De hava av

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

det utgjutna blodet, av förödelser, av världshungern, av eländet lärt att hela militärväsendet måste utrotas, om folket skola kunna leva. Folket väntar vidare, att första kammarens makt skall helt undanröjas, att stora sociala och ekonomiska reformer skola komma. De hava hört, läst och lärt det socialdemokratiska partiprogrammet och med sin rättskänsla säga de sig, att nu, när de män, som gjort detta program, sitta i regeringen, så skall det genomföras.

De vänta och komma att vänta mycket tåligt en tid och hoppas men för varje månad och varje år som går och ingen av de stora reformerna kommer, skall det förnimmas ett ständigt växande mummel, ett växande knot från folkdjupet.

Mina herrar! Det kan taga månader, det kan taga år och ännu längre tid men en gång kommer den dag, då folket tröttnar på de kompromissande mellanpartierna och då gå de till yttersta vänstern. Jag kan ju därför i dag få spela rollen av slaven på triumfatorns vagn och i den liberal-högersocialistiske segerherrens öra viska de bekanta orden om alltings förgänglighet.

Man får ju vid sådana här tillfällen icke bliva för långgrandig eller omständlig. Jag skall nu fatta mig koncentrerat i min kritik av den nya regeringen, till vilket det parti, jag tillhör, står i en avgjord men saklig opposition. Vi som äro den enda oppositionen till vänster, den enda obundna rösten, varigenom det arbetande folket kan tala till regeringen och kräva räkenskap av den, skola döma regeringen uteslutande efter dess egna gärningar,

Jag vet mycket väl, att man ifrån regeringens partier och press skall säga, att vi, genom att kritisera en vänsterregering, gagna högern, vår bittraste fiende. Men detta kan icke hindra, att vi följa vår övertygelse och fullgöra vår plikt. Endast genom en saklig, men fri och självständig kritik från vänster, endast inför hotet att valmännen komma att löpa ifrån regeringspartierna, om de driva maskerad högerpolitik kunna sådana politiska brott och försyndelser undvikas, som de, vilka de föregående vänsterregeringarna gjort sig skyldiga till, Jag behöver blott nämnda Staaff-lagarna 1906 och Karlskronaprogrammet för militarismens utbyggande 1910. Båda gångerna kapitulerade vänstern för högerpartiet. Den trodde sig kunna vinna dess bevågenhet genom eftergifter, istället för att besegra det genom kamp. Båda gångerna bedrog man sig. Högern blev blott än mera utmanande, ty högerpartier kunna aldrig visa moderation, aldrig gå till mötes, aldrig se vad klockan är slagen. Deras natur är en annan, de anse själva, att deras uppgift är en annan, de representera det gamla, i viss mån det traditionella; men enligt vår mening så representera de framför allt den usurperade makten och de härskande klassernas privilegier och själva motståndet emot tidens egen röst och egna krav. De äro murarna kring kapitalets Rom och detta motstånd och dessa murar, kunna brytas men kunna aldrig vinnas.

Det synes vara av vikt, att regeringen erinrar sig detta, och det är av vikt, anse vi, att från folkets egna djupa leder nu riktas en varning till regeringen, ty tecken finnas nämligen som giva vid

handen, att man synes ämna slå in på samma olyckliga väg som de föregående vänsterregeringarna hava vandrat. Jag skall taga ett par exempel.

Den liberal-socialistiska regeringen har slukat hela den Hammarskjöldska härordningen. Vi hörde det nyss ifran dess krigsminister. Gentemot herr Trygger framhöll han, att man hade lojalt tagit allt vad 1914 inrymde. Detta innebär, att man tagit denna härordning med dess hundraden av miljoner i penningar och anslag, med dess tunga värnplikt, dubbelt tung i hungerns tid, då varje arm behöves för jordens bruk och varje ranson till föda för produktiva medborgare.

Jag vill fråga de socialdemokratiska ledamöterna av den sittande regeringen, om denna politik kan anses stå i överensstämmelse med programmet »successiv minskning av militärbördorna fram till avväpning». Anslagen till skytterörelsen äro också ansenligt höjda. Jag vill fråga, om detta står i överensstämmelse med socialdemokratiska kongressens beslut, att under inga förhållanden några anslag härtill få beviljas. Mobiliseringarna fortgå. De äro visserligen i någon mån begränsade, men de fortgå och kräva en betydande kostnad. Och likväl föll den Hammarskjöldska regeringen just på dessa mobiliseringar.

Det är också en fråga, man skulle vilja ställa till regeringen: om den ämnar för året inställa de ordinarie vapenövningarna för att möjliggöra att alla dessa armar bevaras åt industrien men framför allt åt jordbruket. Vi hörde nyss, hur herr Aaby Ericson stod och klagade över bristen på arbetskraft åt jordbruket. Det är alldeles riktigt men samtidigt kastas arbetskraften in i kasernerna och får gå och marschera till ingen nytta på exercisfälten, under det att det skulle medföra en ofantlig nytta för landets förseende med livsmedel, om denna arbetskraft komme till jordbruket. Här finnes en utväg för regeringen att tillmötesgå inbyggarnes hemställan om åtgärder för ökade krafter åt jordbruket.

Under sin oppositionstid har det socialdemokratiska partiet två gånger uppvaktat den högerregering, som då satt och av den regeringen krävt rusdrycksförbud under hela kristiden. Båda de nuvarande regeringspartierna hava fordrat det och andra kammaren, som regeringen säges stödja sig på har begärt det. Nu sitta dessa partier vid makten. Såsom finansminister sitter en förbudsvänlig socialdemokrat, och som ledamot av regeringen även en annan hög-socialist, sjöministern Palmstierna, som var med i en deputation, som å sitt partis vägnar av den Hammarskjöldska regeringen krävde rusdrycksförbud. Men nu höra vi icke av något förbud utan nu få nykterhetsvännerna i riksdagen begära detta förbud. Sannolikt går det så, att andra kammaren bifaller och första kammaren avslår denna nykterhetsvännernas begäran. Det skall då bli ytterst intressant att se, om regeringen följer den folkvalda eller den penningvalda kammaren.

Såsom oppositionspartier krävde de nuvarande partierna mera livsmedel och billigare livsmedel. Men smöret är redan höjt och

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

sockret är höjt. Järnvägstaxorna, som borde bestämmas av riksdagen, äro numera så stegrade, att fattigt folk snart icke kan resa på järnväg. Det är en väldig indirekt beskattning, som här pålägges folket. Men man är icke nöjd med detta, utan nu skola också post-, telegraf- och telefonavgifterna höjas. Vad icke herr Hammarskjöld lyckades pressa igenom av riksdagen i fjol det synes den nya regeringen vilja göra. Och likväl heter det på socialdemokraternas program: inga indirekta skatter. Men det blir i alla fall skatter, ty det verkar såsom en ökad skatt, fram för allt i så ytterst känsliga tider som de nuvarande.

Regeringens kristids- och kommissionspolitik synes också, delvis åtminstone — även om rättvisan kräver, att man medger, att det är en viss förändring — gå i de gamla hjulspåren. Jag skall endast taga ett exempel: kontrollundersökningen av bränstekommissionen genom en enda bolagsman, som fann allt bra som det var, efter herr Dyrssens berömda recept, medan statsrevisorerna, riksdagens egna revisorer, hade en helt annan mening. Det synes mig vara ett belysande exempel på, huru en regering icke bör företaga en kontrollundersökning. Ett faktum är, att vi aldrig haft dyrare ved och sällan sämre ved än sedan bränstekommissionen kom till. I denna vargavinter kommer därför till hungern också kölden för de fattiga. Och likväl leva vi i ett av världens skogrikaste länder. Jag kan icke förstå annat än att det måste vara något fel i systemet.

Även jobberiet måste stävjas. Jag ber, ehuru jag har en helt annan grundåskådning än herr Aaby Ericsson, att få instämma med honom i kravet på, att åtgärder måtte vidtagas gent emot jobberiet, men icke bara det jobberi, som bedrivs med de stora godsens och lantegendomarna utan även allt övrigt jobberi som försiggår, och att man måtte taga i med hårdare händer härvidlag.

Jag tänker därvidlag icke minst på bostadsfrågan. I Stockholm, för att taga det närmaste exemplet, bo en mängd familjer instuvade i skolor och kaserner, 12 familjer om ett enda kök ibland. Från många andra håll har man i tidningspressen läst om liknande bostadsförhållanden, om också icke så bjärt. Är detta verkligen ett anständigt samhällstillstånd under en liberal-socialistisk styrelse? Man säger: Det är kommunernas sak. Ja väl, men kommunerna styras av den 40-gradiga skalan. De som ha 40 röster, känna icke till någon bostadsnöd. Därför äro kommunerna tämligen likgiltiga. Varför tillgriper icke regeringen bostadsransonering? Så länge människor tvingas att bo icke mycket bättre än djuren, i kättar och bås, eller i enlighet med ett högst hälsovådligt inneboendesystem, är det verkligen upprörande och orätt, att somliga familjer skola kunna disponera ända till 8, 10, 15, ja 20 rum. Fördela de befintliga bostäderna något mera jämligt, så kanske man skall kunna undgå sådana upprörande bostadsförhållanden, som man mångenstädes får bevittna,

och kanske även kommunerna då skola bli villigare att bygga bostäder.

Med tacksamhet skall annoteras, att den nya regeringen har stävjat åtalsraseriet. I det avseendet fordrar sanningen, att man säger, att det är ett verkligt systemskifte som inträtt. Men det fria ordet är dock ännu åtminstone på en punkt kringskuret, och jag skulle vilja hemställa till regeringen eller till justitieministern, som på denna punkt i övrigt visat sig vara en frisinnad man, om han icke vill ägna sin uppmärksamhet även häråt. Det gäller rätten för utländska talare att komma till ordet. Vi erinra oss alla, huru hela vänsterpressen fördömde förbudet i mars månad för ryske dumaledamoten Suraboff att tala i Auditorium om den ryska revolutionen. I december förbjöds rumäniern dr. Racowski att i Musikaliska akademien tala i samma ämne, och i söndags, sedan ny förordning utfärdats, förbjöds dr. Angelica Balabanoff att tala i Malmö över samma ämne. Sådant sätter fläckar på vårt land, som ju skulle vara frihetens, icke munkorgens stamort. I detta sammanhang tillåter jag mig även spörja, om den nya regeringen skyndat sig att gottgöra den orätt, som begicks av den Hammarskjöldska regeringen, då den för övrigt på ett ytterst brutalt sätt, 1914 utvisade författarinnan fru Alexandra Kollontay ur riket. Vid 1915 års riksdag klandrades detta mycket skarpt av bland andra herr Branting. Nu är fru Kollontay folkkommissarie, d. v. s. minister för det sociala departementet i den ryska regeringen. Är ännu dekretet av gällande kraft, så att fru Kollontay icke utan särskilt tillstånd äger vistas i Sverige vid risk att av någon poliskonstapel i Haparanda eller under fängvakt återförpassas till Ryssland, om hon skulle komma hit? Eller är detta monstruösa dekret upphävt?

Vidare förebådar regeringen i trontalet även nya rösträttsreformer. Det synes emellertid dunkelt, huruvida de skola gå på djupet eller stanna på ytan. Skall t. ex. kvinnorösträtten behäftas med särskilda streck t. ex. ett högre åldersstreck? Skall oförmögenhet att komma ut med kommunalskatten fortfarande beröva eljest oförvitliga medborgare rösträtt vid de kommunala valen? Skall förslag om borttagandet av de s. k. konservativa garantierna vid den politiska rösträtten uppskjutas till ett annat år? Det är här en mycket dunkel formulering i trontalet, som inger farhågor för, att herr Tryggers förhoppning skall gå i uppfyllelse. Skall vidare den orättvisa, som begicks mot de yngre medborgargrupperna 1908, då åldersgränsen höjdes från 21 till 24 år, och som då samlade hela arbetarrörelsen till protest, konfirmeras av en liberal-socialistisk regering? Skola de övriga strecken helt rensas bort eller icke? Och slutligen vilka *maktmedel* ämnar regeringen anlita för att det omsider skall bli en lösning på den segslitna rösträttsfrågan i detta land? Vi hörde nyss, att ledaren för majoritetspartiet i denna kammare förklarade i ganska tydliga ordalag, att detta parti alltjämt skulle komma att falla en genomgripande reform. Hur skall detta motstånd brytas?

Stataverkspropositionen
m. m.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

Om allt detta lämnar trontalet icke någon upplysning, och vi ha ännu icke från regeringen hört någonting i detta avseende. Allt reformarbete går i detta land med snigelfart, men där ute i världen går stormen fram och sopar med donder och brak undan den gamla bråten. Världskriget, som framskapades av kapitalismen, möjliggjordes genom militarismen och sattes i rörelse av furstar och diplomater, hotar nu att krossa sina egna upphovsmän. Sedan förra remissdebatten har Ryssland upplevat tvenne revolutioner, den första sopade undan »den ärorika Romanoffska tronen». Tsa- ren sitter i Sibirien, dit han förut deporterat revolutionärerna, och dessa sitta i Vinterpalatset. Den andra revolutionen sopade undan bourgeoisieens välde och grundlade arbetarrepubliken. Denna arbetarrepublik förkunnade för första gång på allvar ett slut på blodbadet och sände fredens paroll till världens pinade folk. Ewig kommer dess ära att bliva i historien, som kommer att döma mera opartiskt än samtidens av hat och hets förblindade människor. De ryska arbetarnas verk skall lysa och tända än, när deras belackare äro längesedan glömda och förgätna. Deras fredsverk, som man förgäves såväl inom som utom Ryssland sökt misstolka och förgöra, går dock segrande fram och samlar världens arbetarklass. Mina herrar, I kunnen vara förvissade om, att liksom kapitalet var skulden till kriget, så skall proletariatet bliva orsaken till freden. Världskriget håller på att föda världsrevolutionen. Italien är starkt hotat. I England jäser det. Nyligen läste jag i en engelsk tidning ett tal av en av ministrarna, den nu avgånge Car- son, som förklarade, att det såge ut, som om revolution till följd av världskriget hotade alla länder. Han ville icke gå i borgen för, att ens det engelska imperiet skulle kunna undgå detta. Han endast hoppades, att om revolutionen komme även till England, de engelska arbetarna ändå skulle kunna upprätthålla det engelska anseendet och den engelska ordningen. Englands premiärminister vandrade nyligen till en fackföreningskongress och förhördes av arbetarna. I Österrike har nyligen en storstrejk för fred och bröd ägt rum med seger för arbetarna. I Ungern pågår storstrejk. In- för arbetarnas representanter måste kejsrerliga österrikiska stats- ministern lova allmän rösträtt och en fred på Zimmerwalds program: utan annexioner och kontributioner på grundvalen av folkens själv- bestämningsrätt. I Rumänien synes revolutionen ha börjat. Även i neutrala länder såsom Spanien, Holland, Finland, Danmark och Norge jäser det. Överallt är det arbetarklassen, som reser sig till betydelse och makt, en makt som den aldrig någonsin förut i hi- storien haft och som kommer att fördunkla alla andra klassers makt. Och såsom den drivande kraften inom arbetarklassen stå de yttersta socialdemokratiska partierna. Jag förstår så väl, att varje konservativ man måste i tider som dessa känna det, som om han stode på gungande grund. Varje statsman av högern måste förvånad se sig omkring och spörja: Skulle så detta bli slutet på det grundmurade kapitalistiska och militaristiska samhället? Men vad är det i själva verket annat än vad vi radikala socialister

sagt ända sedan Marx' dagar. Det är i själva verket en katastrofteoris fullbordad vi bevittna i detta. Det är det katastrofala läget runt omkring oss, denna sociala och politiska jordbävning, som de maktägande i Sverige också gjorde klokt i att besinna, även om den revolutionära rörelsen ännu håller sig utanför landets gränser. I sådana tider är ett oresonligt motstånd detsamma som dynamit, och tveksam halvhet olja på elden.

Statsverkspropositionen
m. m.
(Forts.)

I tider som dessa, större än någonsin i världshistorien, skulle man önska se även i vårt land en politik av hög och stolt resning, linjer av stora mått och män av handling och hänförelse; om möjligt en arbetarnas och böndernas starka regering, fylld av socialismens ideal. Men det frontalt vi hörde och den föreliggande statsverkspropositionen äro icke något, som visar på detta. De äro i själva verket motsatsen till den politik, som tiden kräver. De äro behäftade med en tveksamhetens och småborgerlighetens anda, som icke ger vid handen, att man förstått tidens krav.

Även det parti jag tillhör har med glädje hälsat Finlands inträde i de fria och självständiga staternas led, och vi kunna göra det med så mycket större glädje, som Finland har fatt denna självständighet tack vare den finska socialdemokratin och den vänstersocialistiska regeringen i Ryssland, vilken icke såsom den föregående regeringen har vägrat Finland sin rätt, utan förblivit trogen sina principer och därför givit Finland denna rätt.

Rörande Åland hysa vi den uppfattningen, att här får icke förekomma något skramlande med svärden, här får icke drivas någon äventyrspolitik. Man måste försöka lösa denna liksom andra liknande frågor i all vänskap och samförstånd, i enlighet med den ryska regeringen och Zimmerwalds program: inga annexioner utan folkens fria självbestämmanderätt. Låt Ålands folk sedan avgöra, vart det vill höra, till Sverige eller Finland eller, vad som kanske vore lyckligast, bilda en egen liten fri ö-republik under neutral, obefästad zon. Men då skall den folkomröstningen vara fullt fri, och under inga förhållanden får enligt vår uppfattning någon som helst väpnad påtryckning på något sätt göras gällande från Sveriges sida. Endast genom att ställa sig på det program, som nu håller på att gå segrande fram med folkens självbestämmanderätt som grundval kan även för Sveriges folk en lycklig lösning komma till stånd i denna fråga.

Hans excellens herr statsministern Edén: Herr talman, mina herrar! Man skulle kanske kunna säga, att med den senaste ärade talaren även representanten för den andra oppositionella gruppen i första kammaren haft ordet, och när jag nu tar till orda omedelbart efter honom skulle någon möjligen kunna vänta, att vad jag har att uttala skulle komma att i lika mån fördelas på denne senaste talare och dem, som förut haft ordet. Det torde emellertid icke överraska, om jag nödgas från början förklara, att det icke är mig möjligt att ingå på alla de många och olikartade frågor, som herr Ström berörde. I det avseendet får jag lov att

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

atnöja mig med att dels hänvisa till vad eventuellt kan komma att sägas av vederbörande departementschefer, dels i allmänhet anmärka, att det är min mening och den regerings, som jag har äran tillhöra, att frihetens och framstegets sak i vårt land liksom i andra länder främjas både bättre, säkrare och varaktigare på de vägar, där vi försöka arbeta oss fram, än på de vägar som han rekommenderade.

Vad av den förste ärade talaren i dagens debatt blivit anfört föranleder mig först till det tacksamma erkännandet att, så vitt jag kunnat förstå, icke någon väsentlig anmärkning blivit riktad mot den statsverksproposition, som i dag remitteras. Tvärtom föreföll det mig, som om såväl denne talare som även den ärade ledamoten av riksgäldskontoret, även med framhållande av vissa svårigheter för vår låneemarknad, dock icke hade att peka på några andra utvägar till en hållbar finansiering än dem regeringen beträtt. Jag anmärker därför endast i förbigående, att när den förste talaren ansåg, att denna gynnsamma situation framkommit tack vare den nuvarande finansministerns företrädares »genom gynnsamma omständigheter jävade beräkningar», man kanske bör i sanningens namn göra den erinran, att en mycket väsentlig anledning till att den finansiella situationen nu är sådan den är, ligger i de bestämda krav på skärpning av vissa skattesatser — och de mest givande — som riksdagens vänsterpartier på sin tid framställt och genomdrivit i strid mot dåvarande regering och i strid mot det parti den ärade talaren representerar.

Den ärade talaren har något berört vissa utrikespolitiska frågor. Vad handelspolitiken beträffar, inskränkte han sig till en helt kort uttaland förhoppning, att de förhandlingar, som nu äro å bane, icke skola leda till ett resultat, som äventyrar vår förmåga att efter krigets slut tillgodose Sveriges behov av sin tillförsel. Med det korta uttalandet har jag icke anledning att ingå uti någon utförligare diskussion, så mycket hellre som det ju blir tillfälle att för riksdagens ledamöter inom kort framlägga allt vad som kan framläggas av de pågående förhandlingarna. Men det torde dock vara anledning att framhålla, att man icke får och icke kan under nuvarande förhållanden så fästa avgörande vikt vid att behålla allt till tiden *efter* kriget, att man *under* kriget förlorar det, som är ännu nödvändigare än det man möjligen skulle kunna avstå. Den ärade talaren använde i det sammanhanget ett ofta använt citat: man bör akta sig för en handelspolitik, som gör ställningen »i morgon sjufallt värre». Ja, det är regeringens livliga övertygelse, att det måste man nödvändigt göra, och mycket skulle kunna vara att säga om faran just ur denna synpunkt av att låta handelsavspärrningen åt väster bliva permanent. Men jag nöjer mig med att erinra, att frasen »i morgon sjufallt värre» icke i det nu förevarande fallet är på något sätt styrkt och icke kan ensam tjäna som argument mot en eventuell uppgörelse, som kräver vissa uppoffringar. Kanske det icke heller kan vara ur vägen att påminna om, att den man — Döbeln vid Juutas —, i vars mun skal-

den lagt dessa ord, när han blev botad av läkaren, just därigenom vann slaget vid Juutas. Det är icke skäl att alltför mycket bara tänka på en långt avlägsen framtid och underkänna de ytterst allvarliga krav, som måste ställas på vår förmåga av handling och uppoffring just i denna stund, så långt det är förenligt med våra livsintressen.

Den ärade talaren kom vidare — jag tror det var redan tidigare i anförandet — in på den finska frågan och frågan om Åland.

Angående Finland är det mig en verklig tillfredsställelse att konstatera, att denne talare icke antydde något som helst underkännande av trontalets förklaring, att Sverige »på allt sätt sökt främja Finlands sak». Det bör därmed, hoppas jag, vara erkänt och fastslaget, att så är förhållandet, och de misstydningar, som i detta avseende alltför rikligt och alltför obehärskat kommit fram, böra vara förvisade till det skymundan, varifrån de aldrig borde ha utgått.

Talaren erkände också till fullo sanningen därav, att frågan om Åland numera sammanhänger med Finlands nyvunna och av hela Sveriges folk med så varm glädje och framtidsförhoppning hälsade självständighet. Han gick emellertid därjämte in på att utstaka ett visst program — kanske jag mindre bör kalla det program än ideal — för den åländska fragans lösning. Det torde vara förklarligt, om jag icke finner mig i en så ytterst allvarsam och grannlaga fråga böra ingå i någon detaljdiskussion. Men jag kan icke underlåta att säga, att det dock är anledning att något varna för, att Sverige skulle bita sig fast endast vid en viss lösning såsom den *enda* tillfredsställande. Det kan vara anledning påpeka, att just det militärstrategiska och militärpolitiska problemet Åland har blivit till sin reella innebörd icke oväsentligt förändrat genom de händelser, som inträffat vid Östersjön, och framför allt genom Finlands självständighet. I varje fall är det redan i trontalet uttalat och därförut av den ärade talaren också väl känt, att regeringen, så snart det fanns rimlig anledning därtill, upptagit frågan om Åland på det enda sätt, varpå den då kunde upptagas. Huru sedan händelserna komma att utveckla sig, kunna vi i detta ögonblick ännu icke avgöra. Att därvid skall göras allt för att vinna en för Sverige tillfredsställande lösning, behöver jag icke, utöver vad i trontalet redan förklarats, försäkra. Jag vill dock även ha sagt — för att förekomma varje missförstånd — att viktig är utan tvivel den åländska frågan, men olika lösningar kunna verkligen för den tänkas; och om det gäller att välja mellan dessa lösningar, då får man icke glömma, att lika viktig och än viktigare är den ställning, som det nyss befriade Finland kommer att intaga till Sverige och Skandinavien i framtiden. Vid behandlingen av Ålandsfrågan anser den nu sittande regeringen det som sin oavvisliga plikt att mycket noga tillse, att den frågan löses på ett sätt, som bevarar den fulla vänskapen mellan Finland och Sverige. Denna vänskap är en ännu

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

viktigare faktor för Sveriges trygghet i framtiden än de synpunkter, som herr Trygger nu syntes vilja göra till de ensamt bestämmande för Ålandsproblemet.

Den ärade talaren framförde till sist åtskilliga anmärkningar gentemot de propositioner i vissa författningsfrågor, som blivit i trontalet förebådade. Jag skulle vilja uttrycka en viss förvåning över att han kunnat finna något överraskande i att dessa frågor i trontalet framförts på det sätt som där skett. Den ärade talaren känner väl, att det program, som i trontalet skisserats, är framkommet efter mycket lång prövning inom de båda vänsterpartier, vilkas representanter nu tillsammans sitta i regeringen och att det är omkring detta program som en mycket övervägande del av de svenska valmännen samlat sig. Har herr Trygger verkligen väntat, att man skulle kasta det programmet i en vrå, när den nya vänsterregeringen blev tillsatt? Jag nödgas meddela, att så aldrig varit denna regerings mening. Den anser dessa frågor vara av så vital vikt, att det är dess plikt liksom dess rätt att ofördröjligen framföra dem på sätt den anser för landet nyttigt.

Emellertid anförde herr Trygger, om jag uppfattade honom rätt, att, när vi lagt utredningen på sätt som skett och i trontalet omnämnt den blivande propositionen om den kommunala rösträtten i de ordalag, som där förekomma, vi därmed skulle ha visat, att vi »glömt bort den kommunala rösträttens samband med första kammaren». Detta är ett fullständigt misstag, såsom framgår redan av det sätt, varpå denna rösträttsfråga i riksdagen framförts och genom det sätt varpå den behandlats i valrörelsen, och såsom utan tvivel också kommer att styrkas genom den proposition, som framlägges. Det är icke alls meningen att sticka under stol med att ett av motiven och ett huvudmotiv för vår allvarliga strävan att genomföra den lika kommunala rösträtten just är vår strävan att reformera första kammaren. Men därav följer icke, att vi skulle anse det vara behöfligt att upptaga en utredning av den omfattning och beskaffenhet, som den ärade talaren tycktes rekommendera. För oss står saken så, att på grundvalen av en sådan reform bör kunna skapas en första kammare, som i det väsentliga motsvarar tidens krav och demokratiens uppfattning av en sådan kammars tillhöriga roll i statslivet. Och därför är det vi icke kunna anse ytterligare utredning i nuvarande stund erforderlig.

Den ärade talaren slutade sitt anförande i denna punkt med att förklara, att hans parti icke kunde gå med på någon annan lösning än en sådan, som »skänker kommunerna en betryggande förvaltning och bibehåller ett verkligt tvåkammerssystem». Det var med ett visst intresse jag avvaktade, om det skulle komma några mera bestämda riktlinjer rörande vad dessa krav enligt talarens uppfattning i realiteten skulle innebära. Men några sådana riktlinjer kommo, som kammarens ledamöter funnit, icke. Skall man således hålla sig bara till principförklaringen, kan jag endast säga, att jag för min del är fullkomligt med på denna förklaring. Den lösning, som skall givas åt det kommunala rösträttsproblemet, bör

vara sådan, att den skänker kommunerna en betryggande förvaltning och bibehåller ett verkligt tvåkammerssystem. Men jag tillägger: vi för vår del anse, att detta är just vad den lika rösträtten gör.

Den ärade talaren ägnade slutligen några ord åt den maning till enighet, som ingår i trontalet. Det är mig kärt att förnimma den genklang, som denna maning hos honom framkallat, och över huvud taget den anda, som i väsentliga delar präglade hans anförande. Kanske jag ändå kan få göra en liten randanmärkning.

Herr Trygger konstaterade i det sammanhanget med en viss ironi, att vänstern tycktes höra till dem, som bli bättre — eller var det försonligare? — genom medgång i val. Det är ju en ganska älskvärd karaktäristik, som han i dessa ord — kanske oförtjänt — givit vänstern. Jag skulle önska, att jag kunde vara lika älskvärd tillbaka, men det ligger kanske närmare till hands att giva ett svar, som måste bli mera förbehållsamt. Man frågar sig, huru det i detta stycke står till med vårt motparti. Att högern i Sverige icke blivit alltför mycket bättre under medgången, det ha vi under föregående år betänkligen erfarenhet av, och det återstår då endast att fråga, om det verkligen skall behövas ännu mer motgång än den som högern lidit i sommar för att göra partiet bättre — d. v. s. mera villigt för en allmän svensk politik efter tidens krav.

I alla händelser är det ju icke med en dialektik av detta slag som vi komma till rätta med det allvarliga problemet om samverkan i dessa tunga och hårda tider. Denna kammare kan vara övertygad om att när från regeringens sida en önskan uttalas om samverkan i allt det omfattande arbete som åligger Sveriges regering och representation i denna tid, då är denna önskan allvarligt menad. Vi hoppas på det livligaste, att så många frågor som möjligt måtte kunna hållas undan partiskillnaderna och ena oss alla i de samfälliga ansträngningar, som behövas, och som folk och land ha rätt att kräva av oss. Men herrarna kunna icke vänta, att vi, även om vi mana till sådan enighet, därför skola uppgiva de punkter i vårt regeringsprogram, som för oss äro av ej mindre vital betydelse än till och med de stora kristidsfrågorna i egentlig mening. Det borde icke vara någon hemlighet, mina herrar, att för oss ligger verkligen allvar i vår uppfattning, att Sveriges statsmakter under denna tunga, fruktansvärda tid, också måste se till, att i vårt inre samhällsiv och i vår statsbyggnad genomföras de förändringar och de förnyringar tiden kräver och folket har rätt att fördrå, icke minst just därför att det bär de bördor som det nu bär. Det är den synpunkten som gör, att det för denna regering är icke blott en hederssak, utan också en sak av yttersta vikt att söka genomföra sådana reformer i vårt kommunala och politiska liv, som fylla ut luckorna i den medborgerliga rätten i Sverige och skapa ett tvåkammerssystem på verkligt demokratisk grund. Vi tro, att just genom detta det svenska folket skall kraftigt stärkas under prövningen, och vi äro övertygade om, att

Statsverkspropositionen
m. m.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

vi därmed också utföra ett uppbyggande arbete för den tid som kommer efter kriget. Vi tro, att det är genom sådana medel och endast genom sådana, som svenska folket kan utveckla hela sin styrka både nu och i framtiden.

Herr Frändén: Herr talman, mina herrar! Till en början anhåller jag om herrarnas benägna tillgift, att jag redan nu, så att säga vid mitt inträde i denna kammare vågat taga kammarens tid i anspråk för några ögonblick.

Kristiden och därmed förknippade förhållanden ha nu under flera år fostrat landets innebyggare att tåligt bära de bördor, som påläggas dem och beredvilligt underkasta sig de föreskrifter och restriktioner, som i så rikt mått strömmat ut från alla möjliga kungl. kommissioner, ända till dess bränslekommissionen kom och genom sina åtgöranden visade, vad den förde i sitt sköte. Opinionen mot nämnda kommission är som bekant lika allmän som djupgående över allt i vårt land.

Visserligen har en av regeringen tillsatt sakkunnig förklarat att mot bränslekommissionens handlingssätt icke vore något att anmärka. Bränslekommissionen hade fullgjort sitt uppdrag på bästa sätt, heter det. Men denna förklaring har icke övertygat någon allmogeman, åtminstone icke i min hemort, och förtroendet för bränslekommissionen har förty icke i någon mån vunnit i och genom det goda vitsord, som ifrågavarande sakkunnig sålunda lämnat. Allmogen kan icke förmås att sätta någon tro till de uppgifter denna sakkunnige avgivit.

Bönderna hava nämligen sig väl bekant, att vårt land — och i synnerhet Norrland — icke lider någon brist på s. k. vedskog, utan sådan finnes i överflöd. Och då är det för dem ofattbart, att priset på veden minst fyrdubblats, ja, i många fall ännu mera, sedan bränslekommissionen fått hand om vedanskaffningen. För ett par år sedan kunde en famn barrved köpas för 12—15 kronor; nu får man för denna myckenhet ved betala 60—70 kronor och i städerna upp till 100 kronor och däröver.

Inför dessa resultat, framkallade av bränslekommissionens verksamhet, är det ingalunda möjligt att övertyga lantmännen, att bränslekommissionen fyllt sitt uppdrag med den ringaste praktiska beräkning eller med någon den minsta omtanke, utan alldeles tvärt om. Visserligen är det sant, att de markägare, som uteder järnvägslinjerna legat så till, att deras vedskog kommit under beslag, erhållit överbetalning för den skog, som tagits från dem. Men även de känna sig långt ifrån nöjda, åtminstone i många fall, med de åtgärder, som bränslekommissionen vidtagit under utstämplingen i skogarna, och detta ehuru bränslekommissionen betalt för veden på rot ett högre pris än vad förut erlagts för ved av prima beskaffenhet, upphuggen och framkörd till närmaste järnvägsstation. Missnöjet har också ökat i och genom de oerhörda kostnader och avlöningar, som utgå till ledningen av bränslekommissionen och till de synnerligt många tillsyningsmännen.

Att tillverka ved och få densamma distribuerad till konsumenterna har tidigare icke ansetts höra till några egentliga trollkonster eller för övrigt vara förenat med så synnerligen stort besvär. Men sedan bränslekommissionen fått denna, som mig synes, ganska enkla sak om hand, kräves i och för ledningen och förvaltningen snart sagt större kontanta belopp än det värde veden tidigare ansågs representera. Men icke nog med att bränslekommissionen lyckats förhöja priset på veden så som skett — den har också tagit sig till att vidtaga anordningar och åtgärder, vilka klavbinda småbönder och andra landets innebyggare till uppenbar förmån för den mest gynnade industrien i vårt land, nämligen järntillverkningen.

Förliden sommar träffades nämligen uppgörelse mellan bruksägarna och bränslekommissionen, att kommissionen skulle tillhandahålla träkol åt förbrukarna för 50 kronor per läst.

Detta skulle ske på sådant sätt, att bränslekommissionen genom bruksägarnas egna ombud för bruksägarnas räkning uppköpte träkolen, och att statens järnvägar allenast transporterade de träkol, som bränslekommissionen inköpt och för transport godkänt.

Om något järnbruk eller annan avnämare nu söker att gå på sidan om denna anordning, exempelvis genom anskaffande av kol, som levereras direkt till bruket utan hjälp av statens järnvägar, så ingriper bränslekommissionen och bestämmer, till vilket pris bruket får inköpa dessa kol med ända till 7 kronor 50 öre lägre än det av bränslekommissionen bestämda, och detta oavsett vad den egentlige köparen eller säljaren vill eller säger. Mig synes, att bränslekommissionen saknar laga stöd för sina berörda åtgärder. Förfoganderättslagen lämnar icke rum för möjligheten att bereda industrien slika monopol — här järnbruken — på bekostnad av koltillverkarna, huvudsakligen de små markägarna i Norrland.

Träkol kunna heller icke hänföras till vanligt bränsle, varmed bränslekommissionen har att skaffa, utan tillverkas uteslutande i och för järntillverkningen och för utförande av smidesrörelsen.

Till följd av de oerhört stegrade förhöjningarna ej allenast å värdet av vedskog, utan även å arbets- och foderprisen, som gör, att transporten av kolen från milbottnarna till närmaste järnvägsstation fördyras, är det i regel omöjligt att nu i Norrland tillverka och leverera träkol för det av bränslekommissionen bestämda priset 50 kronor. Till 60 kronor och mera uppgår nu kostnaden för en läst träkol på de långa transportvägarna, men, som sagt, genom bränslekommissionens ingripande skola koltillverkarna tvingas att till den oerhört gynnade järnindustrien lämna sina kol för 50 kronor per läst.

Jag har ansett mig böra bringa detta till statsutskottets kännedom.

Statsrådet och chefen för finansdepartementet har äskat ett reservationsanslag av icke mindre än 100 miljoner kronor att ställas till bränslekommissionens förfogande, och detta är anledning

Statsverkspro-
positionen
n. n.
(Forts.)

nog att noggrant överväga, huruvida förvaltningen för bränslekommissionen visat sig vara lämplig att förvalta och handhava bränslekommissionens affärer och verksamheten för övrigt.

Det förefaller mig vara av nöden påkallat, att riksdagen allvarligen tager i övervägande, huruvida icke det är av högsta behov, att ledningen för bränslekommissionen helt och hållet om-lägges, så att vedprisen må kunna nedbringas till normala kostnader.

Herr Ericsson, Ollas: Herr talman! Vid detta tillfälle kan icke heller jag underlata att framföra några anmärkningar mot den politik, som fortfarande föres beträffande folkförsörjningsspörsmålet. Jag gjorde en liten anmärkning i detta avseende vid förra riksdagen, men jag har ännu större anledning därtill nu. Läget är ju sådant, att vederbörande borde på allt sätt sträva efter och uppmuntra till största möjliga produktion av livsmedel inom landet. Det är möjligt, att vederbörande också hysa en sådan önskan, men deras åtgärder härför äro dock av den beskaffenhet, att de verka raka motsatsen. Under dessa i så hög grad påfrestande tider måste vi finna oss uti ransoneringsbestämmelser och maximipris-ättning, huru motbjudande dessa i och för sig än äro, men skola vi detta, gäller det att tillse, att ransoneringsbestämmelserna avfattas med praktiskt förstånd och så, att de med största möjliga fördel kunna tillämpas i de olika landsdelarna med sina vitt skilda, säregna förhållanden i stället för de stela schablonmässiga byråkratiska, som nu gälla, vilka på vissa trakter äro rent av omöjliga att tillämpa och därför olidliga. Jag skulle kunna anföra flera exempel därpå, till exempel malningsbestämmelserna för självhushållen.

Jag skall icke trötta kammaren med att i detalj beskriva detta exempel, jag inskränker mig endast till att nämna att rådande särskilda ortsförhållanden göra att dessa bestämmelser äro hart när omöjliga att tillämpa åtminstone i övre Dalarna.

Det borde därför lämnas större frihet åt livsmedelsnämnderna att jämka bestämmelserna efter ortsförhållandena så, att dessa kunde så lämpligt som möjligt tillämpas, vilket säkerligen låte sig göras utan att därigenom det med bestämmelserna avsedda ändamålet på något sätt äventyrades.

Beträffande maximiprisättningen på lantmannaprodukter skötes den så, att grava anmärkningar däremot kunna göras. Förutom att dessa i flera fall äro oenhetliga, äro de i jämförelse med prisen på arbetskraft, gödningsämnen och nödvändiga maskiner och redskap samt industrivaror alldeles för låga. Följden därav blir den, att förmågan lamslös och intresset slappas för en intensiv och planmässig livsmedelsproduktion. Vederbörande borde inse, att en sådan politik är den tänkbarast sämsta under tider, då man huvudsakligast har att lita till landets egen knappa produktion av livsmedel.

Jag angav i fjol som min åsikt, att det vore riktigast att

ställa priserna på lantmannaprodukter i paritet med ökningen av prisen å andra varor under kristiden och i stället träda mera hjälpsamt emellan för de sämst lottade i samhället, och jag har ingen anledning att frånga denna min uppfattning. Enda räddningen för oss är, att lantmännen behandlas lika med andra samhällsklasser vid prissättningen, så att de få den betalning för varorna, som det kostar att framställa dem, även om följden därav blir den, att priset blir olika för olika landsdelar. Först när lantmännen bli behandlade på det sättet, kan man fordra av dem, att de skola nedlägga all kraft och energi på att producera så mycket som möjligt av de nödvändiga varorna.

Det är icke nog med att den politik, som nu föres vid ransoneringen och prissättningen, minskar produktionen. Den åstadkommer därjämte ett missnöje, som växer med varje dag, som går. Detta missnöje har redan givit sig till känna på möten och sammanträden mellan jordbrukare. Och man har till och med i stora deputationer uppvaktat regeringen och folkhushållningskommissionen för att vinna lämpligare bestämmelser, men vederbörande slå dövörat till. I stället fortsätter man på den en gång inslagna vägen och till och med ökar förvirringen och bitterheten. Jag kan ej underlåta att dra fram ett exempel. Ända tills i höstas var det fritt att handla och vandla med hö. Jordbrukarna i Dalarna, såväl köpare som säljare, voro ense om att priset på hö icke under rådande förhållanden borde vara lägre än 20 öre pr kg. Och rätt livliga affärer uppstodo under denna norm, då fin vara betalades ända upp till 25 öre pr kg. Men så kom regeringens maximipris även på detta, och då fick det naturligtvis icke vara som jordbrukarna själva, köparna inbegripna, ansåge skäligt, utan priset sattes till 15 öre pr kg., och detta oavsett om höet var knippat eller oknippat. Någon hänsyn fick således icke tagas till den jämförelsevis dyrbara knipningen — ett illustrativt exempel på folkhushållningskommissionens och regeringens uppskattning av jordbrukarnas arbeten. Därtill förbjödos hötransporter på järnvägen, och därigenom hindrades övre Dalarnes småbrukare att, som eljest vanligt, bli hjälpta med hö av södra Dalarnes lantbrukare. Maximipriset rättades sedan mellan knippad och lös vara, och senare gjordes en tillfällig höjning i detsamma med respektive 5 öre, men samtidigt bestämdes, att statens inköpta hö icke skulle säljas under 26 öre pr kg. När den omnämnda tiden för den tillfälliga höjningen var utgången, fick således den enskilde säljaren icke ta mera än 15 öre pr kg. för sitt hö, medan livsmedelsnämnderna skulle ha 26 öre, och detta har varit gällande ända tills nu. Vad skulle andra samhällsklasser säga, om de bleve behandlade på sådant sätt? Det värsta är dock, att den för Dalarnes småbrukare så oundgängliga foderhavren blivit beslagtagna; utan denna kunna de icke utföra sina tunga och krävande skogskörslor, vilka utgöra deras förnämsta näringsfång. Men icke nog med att havren blivit beslagtagna, utan staten ämnar betala densamma med endast omkring 22 öre pr kg. Således för höet skola de betala minst 26 öre pr kg.,

Stataverkpropo-
sitionen
m. m.
(Forts.)

Statsverkspropositionen
m. m.
(Forts.)

men deras oundgängliga foderhavre, som tas ifrån dem och som i vanliga fall i dessa trakter gäller tredubbelt i pris mot hö, få de endast 22 öre för. Detta endast som ett par exempel.

Min avsikt med detta har varit och min förhoppning är, att åtminstone denna kammare skall bidra med att åstadkomma ändrade förhållanden i berörda avseenden.

Herr Clason: Herr greve och talman, mina herrar! Det är särskilt en fråga, som jag tror det är på sin plats att säga några ord om i denna kammare i dag. Men innan jag går in på denna fråga, skulle jag även vilja yttra ett par ord om tjänstemännens nuvarande vanskliga ställning.

Det är med tacksamhet man mottagit regeringens förslag om dyrtidstillägg, men man måste också säga, att det icke kan betraktas som någon fullt tillfredsställande lösning av denna fråga. Det går som bekant i stort sett ut på ett tillägg av 30 % å lönebeloppen med några variationer dels uppåt och dels nedåt. Men i en tid, då de viktigaste livsförnödenheterna stigit med 110 å 112 %, då samtliga levnadskostnader torde ha stigit med mellan 80 och 90 % är siffran 30 givetvis ganska knapp. Den blir det ännu mer, om man erinrar sig, att stegringen i levnadskostnaderna visat tendens att bli allt hastigare och kraftigare, ju längre vi kommit, och visst icke visat tendens att sluta.

Därtill kommer jämväl att det krigstidstillägg, som erhöles i föl till 15 % alldeles icke motsvarade dyrtidens pressningar intill den tiden och således lämnat en underbalans på en mängd håll, samt slutligen att särskilt vissa klasser av tjänstemän — jag tänker närmast på den stora medelklassen av dem — alldeles icke kommit i åtnjutande av någon lindring i form av rabattpris och dylikt. Vid beaktande av dessa omständigheter och vid beaktande av den ganska oroväckande flykt från statstjänsten, som numera börjat framträda och som har en mycket naturlig förklaring i dessa förhållanden, vågar jag därför hoppas, att på denna punkt det skall visa sig möjligt att sträcka sig något längre och att vidtaga åtgärder, som i större utsträckning skola kunna råda bot på det onda.

Det var emellertid inte för den frågans skull jag begärde ordet, utan det var särskilt för en, som gäller de pågående förhandlingarna västerut. I samband med pressdiskussionen rörande dessa har man på somliga håll — så vitt jag vet, icke från regeringshåll, men från håll, där man synes hava menat sig föra regeringspolitikens talan — kunnat få höra sådana argument framförda som dessa: det ligger för närvarande i utländska hamnar, särskilt i ententehamnar, en stor mängd svenska fartyg, de ligga där till ingen nytta för landet, utan möjlighet för oss att använda dem i rikets tjänst; för alla neutrala länder är faran för tvångsrekvisition av neutrala fartyg mycket stor, och en uppgörelse om dessa fartyg blir under sådana förhållanden för oss gynnsammare än den nuvarande ordningen. När jag hört dessa argument fram-

föras, kan jag icke neka till, att för mig framträtt minnen från ungdomsdagar, då man läste om tillståndet i vissa trakter av världen, där den inre rättsordningen var ganska efterbliven och där det därför var plägsed, att den, som ville behålla sin rättmaktiga egendom, betalade regelbunden tribut åt andra, vilkas yrke det var att bemäktiga sig andras egendom. Det förefaller mig, som om de nämnda argumenten förutsätta ett likartat handlingssätt på det folkrättsliga området, men det står i så fall, så vitt jag förstår, alldeles i strid med vad som faktiskt är gällande folkrätt härvidlag.

Statsverkspropositionen
n. n.
(Forts.)

Folkrättsligt existerar nämligen, så vitt jag kunnat finna, alldeles icke någon sådan där tvångsrekvisitionsrätt för krigförande gent emot neutrala fartyg. Den har under tidigare skeden praktiserats och kallades då jus angariæ, men de främsta folkrättslärare torde vara fullständigt ense om, att den icke vidare är tillåten, i varje fall icke i den omfattning, som den nämnda argumentationen skulle förutsätta.

Gar jag till ett sådant arbete som Kleens »Krigets lagar», finner jag däri uttalat, att »krigförande är i regeln icke berättigad att på eget eller fientligt område bemäktiga sig neutral egendom för att därav betjäna sig i krigsändamål», och jag finner detta utfört sålunda: »Nutidens lärare och [Folkrätts]institutet fördöma angarian *ovillkorligt* och erkänna inga som helst förevändningar till undskyllan därför. Deras grunder äro klara och så oskiljaktiga från nutidens reglering, att de knappt ens behöva några kommentarier. *Tillgrepp av annans, i synnerhet neutral egendom, ändamålet må vara vilket som helst, är och förblir ett brottsligt tilltag*, oberoende av både nöd och ersättning, lika väl som ingen stöld skulle kunna ursäktas med hänvisning till tjuvens nödställda belägenhet eller ens föremålets eller dess värdes återställelse längre fram. *Och ingen krigförande har av folkrätten erhållit någon expropriationsrätt över de neutrala.*» Så långt Kleen. Som kammaren behagade finna, ett mycket bestämt uttalande.

Det talades i detta inledningsvis om att de krigförande i regel icke äro berättigade till dylika tvångsåtgärder. Detta syftar på att i vissa fall man kan finna undantag angivna, vilkas angivande man emellertid då just ansett bekräfta regeln. Den bekante engelske folkrättsläraren Oppenheim erinrar vad frågans allmänna sida angår om att det internationella folkrättsinstitutet har förklarat, att »angarierätten är avskaffad både i fred och i krig, vad angår neutrala fartyg», och han framhåller, att han betvivlar, att makterna skulle vilja medgiva varandra att utöva en sådan rätt. Det undantag han erkänner äro då det gäller att »i direkt försvars- eller anfallssyfte på eget eller fientligt territorium eller på öppna havet använda neutral egendom». Men det är då fråga om direkt militärt bruk, direkta militära operationer, exempelvis att vid ett väntat angrepp sänka neutrala fartyg för att spärra en flodmynning eller en hamn eller att i yttersta nödfall använda sig av neutrala staters järnvägsvagnar för trupptranspor-

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

ter o. s. v., och i sådana fall skall alltid full ersättning betalas. Kammaren finner, att detta är något helt annat än det, som här understundom har ifrågasatts, nämligen beslagttagande av ett neutralt lands handelsflotta för att tvinga in den i fraktfart i krigförändes tjänst.

Denna allmänna folkrättsliga regel är nu till på köpet stadfästad i speciella traktater mellan Sverige och andra makter. I vår äldsta ännu gällande traktat med England talas det exempelvis om, att »inga köpmän, kaptener eller sjöfolk, skepp, gods eller varor, tillhörande den ena makten, skola på offentligt eller enskilt föranstaltande i kraft av något allmänt eller speciellt edikt i den andras hamnar eller områden tagas, läggas under embargo eller beslag eller på annat sätt kränkas eller besväras för något offentligt bruk eller krigsföretag eller någon annan orsak och ännu mindre för privat bruk», och i vår äldsta traktat med Amerika, som ännu är gällande, finnas också alldeles motsvarande bestämmelser, som skydda den svenska fria sjöfarten och motsätta sig embargo eller beslag på denna.

Det är under sådana förhållanden jag trott det vara på sin plats att i den svenska riksdagen fästa uppmärksamheten på vilket misstag man begår, om man såsom skett, här och var i argumenteringen talar om någon allmän tvångsrekvisitionsrätt för krigförande gent emot neutrala fartyg. Det är, så vitt jag förstår i tredubbelt hänseende ett missgrepp. Det är för det första gent emot främmande makter, ty liksom det skulle väcka mycket egendomliga känslor hos oss, om man från andra håll förutsatte, att vi ämnade bryta emot folkrätten, så förmodar jag, att det måste på andra makter verka chockerande, om från vår sida en förmodan skulle uttalas, att de ämnade göra på sådant sätt. Det är för det andra gent emot den egna nationen — det är att förutsätta, att dess rätt är mindre värd, än den är, och att den skulle vara villig böja sig för uppenbara kränkningar av gällande rätt. Det är för det tredje också oklokt, ty i samma mån som en enskild eller ett folk under förhandlingar börjar argumentera med att den vara, man eventuellt förhandlar om, är mer eller mindre värdelös — i detta fall vår obestridliga rätt till våra egna fartyg, i vilka hamnar de än ligga — i samma mån minskar man den varans värde som bytesmedel. Jag tillåter mig därför uttala den förhoppningen, att sådana argument icke vidare skola göras gällande från svenska sidan, ty det skulle endast försvaga vår ställning. Vad förhandlingarnas reala innehåll angår, skall jag här endast uttrycka de allmänna satserna, som det förefaller mig skal att betona, att sådana varor, som man kan få på kortare, snabbara och fullt säkra vägar, bör man icke allt för mycket eftersträva att få på längre, långsammare och mera osäkra, att de pris, som betalas, icke böra beräknas blott efter till själva varuprisen, utan att hänsyn också bör tagas till, om man därjämte uppoftar andra intressen eller i större eller mindre grad binder sin handlingsfrihet, och att det världen runt finnes exem-

pel på stater, som till sin olycka fått sin handlingsfrihet allt för mycket bunden.

Jag skulle kunna stanna här, men eftersom författningsfrågan blivit bragt på tal, skall jag också tillåta mig säga ett par ord härom. Jag antecknar då till min tillfredsställelse, att hans excellens herr statsministern instämde i vår tanke, att man bör verka för upprätthållandet av ett verkligt tvåkammerssystem. Men det beror naturligtvis på vad man menar med detta. Jag skulle för min del kunna ge svar på vad därmed menas genom att hänvisa till vad Louis De Geer yttrar i motiven till vår nuvarande riksdagsordning, då han betonar, »att en lagstiftande församling, liksom varje annan mänsklig makt, behöver vid sin sida en jämlike för att icke, förr eller senare, urarta till ett envælde, som sätter sin egen maktfullkomlighet framför sanningens och rättvisans», och jag skulle vidare vilja uttrycka den tanken, att den form av tvåkammerssystem förefaller mig rätt egendomlig som skulle tillskapas genom regeringsprogrammet, då så vitt jag kan förstå det skulle skapa en första kammare, som skulle vila på radikalare grund i fråga om rösträttsbestämmelser än den andra kammaren.

Men det är dessutom en annan synpunkt, som det synes mig, att man i en sådan fråga också bör understryka, när det talas så mycket om vad som passerat utomlands, och när man vill hämta sina förebilder därifrån. Den avgörande frågan är väl icke den, vilka politiska eller kommunala former man har i andra länder, utan den avgörande frågan är den: *Står det bättre till där*; har det visat sig, att det står bättre till där? Har det mer eller mindre demokratiska eller parlamentariska styrelsesätt, som man där har exempelvis visat sig medföra, att världskriget kunnat undvikas? Har småfolket det bättre, de arbetande klasserna det bättre där? Är icke ställningen i stort sett sämre? Har det mera demokratiska styrelsesätt som råder i dessa länder visat sig kunna förhindra ett mycket starkt inflytande på statsstyrelsen och den kommunala styrelsen från de stora kapitalintressena? Har det visat sig, att det varit förenat med mera verklig folklycka än exempelvis hos oss?

Jag kan slutligen icke underlåta att peka på en och annan omständighet, när det just i dessa dagar så starkt tryckes på denna fråga: är det säkert, att om man här finge en allenahärskande andrakammarmajoritet eller, vad som vore ungefär detsamma, om man finge en första kammare byggd på radikalare grund än den andra — är det säkert, att resultatet skulle bli så lyckligt? Säger oss erfarenheten verkligen detta? Jag tror, att man skulle kunna peka på en hel del frågor, i vilka under de senare åren rätt olika meningar mellan kamrarna, men där i alla fall slutresultatet blivit, att det visat sig, att vi å vår sida ingalunda haft den minst grundade ståndpunkten. Från vilket håll var det, som man började sträva och arbeta för och trycka på, att det svenska jordbruket skulle skyddas, så att det lönade sig att odla brödsäd i vårt eget land, så att man icke skulle stå utslutande beroende av im-

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

port utifrån? Och är det icke så, att de som tidigare på den punkten haft annan ståndpunkt än vi nu erkänna, att det är ett livsvillkor för oss att äga denna brödsädsodling inom vårt eget land? Och hur har det icke ställt sig med frågan om uppfattningen av produktionens betydelse under dessa krisår på de olika sidorna? Var har man mest kämpat för, att det första villkoret för att konsumenterna skulle få något vore, att det producerades något, så att det funnes något för konsumtionen? Och så tror jag man skulle kunna gå igenom den ena frågan efter den andra. Det är icke på beslut från denna kammare det beror, att betodlingen i fjol blev minskad med 15 %, vilket för vår folknäring har haft så djupt ingripande betydelse, och som jag är säker på varje svensk man och kvinna i närvarande stund djupt beklagar. Det är från denna kammare, det starkaste intresset alltid visat sig för att montera de svenska vattenfallen i tid, vilket nu skulle hava medfört för oss tillgång till mera kraft och ljus i de hem, där man suttit i mörker. Det är icke från denna kammare, som anledningen gavs till den civila värnpliktslagens fall, vilket enligt min och mängas uppfattning föranlett, att vår bränslefråga under detta sista år förts in i så stora svårigheter. Och om man ser utomkring oss, tror jag också, att man skall kunna peka på andra sådana frågor. Det talades exempelvis i fjol och under valrörelsen ofantligt mycket om det förträffliga tillståndet i Norge, och det påstods, att den politiska kursen där varit så välsignelsebringande. Det talet har numera fullständigt tystnat; och liknande förhåller det sig på många andra punkter. Som herr Trygger framhöll i sitt första anförande, har således situationen blivit den, att våra ärade motståndare nu, när de kommit till makten, börjat ställa sig på en helt annan ståndpunkt än tidigare. Det har visat sig, att den uppfattning de tidigare förfäktat till sina resultat icke alltid har varit så välsignelsebringande som de då trodde. Men just därför, att de sålunda i dessa vitala frågor faktiskt numera anslutit sig till vår ståndpunkt, så tillåter jag mig till sist uttrycka den förhoppningen, att de även skola komma oss närmare i fråga om uppfattningen av vad som är villkoren för ett verkligt tvåkammerssystem, och jag vill i hans excellens herr statsministerns uttalande om hans sympatier för ett verkligt tvåkammerssystem se i viss mån ett löftesrikt symptom även till en sådan anslutning.

Herr Wrangel: Herr greve och talman, mina herrar! Det allra mesta av vad jag önskade i dag skulle bliva sagt har redan av föregående talare anförts, och jag skall därför fatta mig mycket kort. Det är emellertid särskilt ett par mycket betydelsefulla frågor, som jag har ansett mig böra taga upp. Till en början vill jag emellertid i likhet med flera föregående talare uttala min glädje över den kungliga propositionen i många hänseenden, och detta icke minst därför — det vill jag icke förtiga — att jag särskilt beträffande fjärde och femte huvudtitlarna finner mina för-

väntningar verkligen överträffade. Huru mycket jag än från min synpunkt sett saknar i denna proposition, så måste jag dock särskilt ge mitt erkännande dels däråt, att 1914 års försvarsbeslut så gott som i alla avseenden blivit fullföljt, trots de därmed förknippade, i mycket hög grad stegrade kostnaderna, dels däråt, att jag i en mängd både större och mindre frågor finner tydliga tecken och bevis på att den nuvarande regeringen verkligen i likhet med det parti, som jag har äran tillhöra, önskar och strävar efter icke blott att vidmakthålla utan även att stärka och förbättra vårt försvarsväsen. Av sådana frågor skulle jag kunna anföra åtskilliga utöver dem, som herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet har omnämnt. Men jag vill inskränka mig till att påpeka, att de yrkade stora förstärkningsanslagen bland annat göra det möjligt att utan inskränkning fullfölja krigsmaktens övningar, vilket i annat fall icke kunnat ske. Det är, som sagt, med uppriktig glädje jag konstaterar detta, främst därför att jag däri ser bevis på levande känsla hos regeringen i för oss alla gemensamma fosterländska intressen, med andra ord, nya bevis — utöver den glädjande samstämmighet inom alla partier, som vi nyligen bevittnat, då Sverige främst bland andra nationer erkände Finlands självständighet — nya bevis på att vi sålunda kunna enas i vår strävan för fosterlandets bästa.

Men om jag ansett det vara min plikt att göra ett sådant erkännande, så kan jag å andra sidan i likhet med den förste ärade talaren icke underlåta att uttala mitt beklagande över vissa enligt min uppfattning betänkliga brister i försvarspropositionen. Jag vill i sådant hänseende endast erinra om några få, men viktiga krav, som alls icke blivit tillgodosedda, och understryka vad som redan tidigare i dag därom yttrats. Sålunda lär det väl icke kunna finnas något tvivel om, att man verkligen behöver tungt artilleri för fältbären, eller om nödvändigheten av snabbare ökning av undervattenbåtarnas antal, än vad den kungl. propositionen förebådat, eller om det trängande behovet av att förbättra Göteborgs försvar mot sjösidan och att anskaffa ett tillräckligt antal luftkanoner; och djupt beklagar jag, att sjöministern ställer sig avvisande beträffande det senaste flottstationsförslaget, vilket enligt min mening såväl i tekniskt som ekonomiskt och militärt hänseende innebär en synnerligen lycklig lösning av den segslitna frågan. I stället skola vi allt fortfarande leva på galervervet. Och slutligen har jag mycket svårt att förstå den motivering, som herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet anfört emot anskaffandet av flygmateriel. En sådan materiel är väl i alla fall under alla förhållanden nödvändig, och jag vill endast som jämförelse nämna, att man exempelvis i Holland för närvarande begärt sådan materiel till ett belopp av omkring 30 miljoner kronor, medan man här icke begärt någonting.

Det är emellertid en annan angelägenhet, en angelägenhet av oändligt mycket större betydelse än alla de nämnda, som jag icke kan underlåta att alldeles särskilt erinra om. Allt vad vi offra

Statsöverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

på vårt försvar, alla de ekonomiska och personliga offer, som Sveriges folk gör för krigsmakten till lands och sjöss, bli till ingen nytta, utan äro bortkastade eller kanske rent av till skada, ifall disciplinen utplånas. Dess band har redan börjat slappas, och de måste utan tvivel komma att ytterligare lossas om den försvars- och fosterlandsfientliga propagandan skulle såsom under de senaste åren få fortgå obehjdat och i allt intensivare grad. I detta avseende bär den nuvarande regeringen på ett utomordentligt ansvar. Förut har man försökt, men icke kunnat; den nu sittande regeringen kan, om den vill. Från högern skall den på det allra kraftigaste understödjas i denna sak som i allt annat, som vi anse vara ägnat att främja landets och folkets bästa. Men det gäller att vilja, och jag kan icke tänka mig, att en regering, vilken ådagalagt sådana berömvärda tänkesätt, som tagit sig uttryck i årets proposition, skulle vilja äventyra, att all dess strävan, att hela nationens strävan att bevara sin frihet och sitt oberoende skulle vara förgäves. Denna propaganda utgör en farlig läcka på stats-skeppet. Med enkla medel kan den botas, men om läckan inte tätas, kommer ofelbart en dag, då skeppet sjunker.

I sammanhang med denna fråga står en annan, som jag finner särskild anledning påminna om. Det är allmänt känt, att brottens antal inom vårt land i betänklig grad ökats, utan att för den skull ordningsmakten blivit förstärkt trots erinringar härom, bland annat från folkhushållningskommissionens sida. Laglöshetens anda får icke slå rot hos vårt hittills så laglydiga folk, allra minst i dessa tider, då smittan från öster och restriktionerna, varuknappheten och jobberierna här hemma bereda en gynnsam jordmån för densamma. Med påpasslighet, vakenhet, ihärdighet och kraft kan detta ogräs lätt utrotas, men om det får växa till — ovan jord och under jord — då kan det bli oss alla övermäktigt.

Jag har i det föregående villigt och uppriktigt givit mitt erkännande åt den fosterländskhet, som funnit så tydliga uttryck i den kungliga propositionen. Jag tar med glädje fasta härpå och vågar hysa den förvissningen, att denna fosterländskhet icke skall tillåta några överenskommelser med utländska makter, som kunde vara eller bli till skada för vårt land och folk.

Det skall icke kunna sägas om högerns opposition i riksdagen, att den är oresonlig eller personlig. Den är tvärtom saklig och försönlig. Och för egen del skattar jag mig lycklig, när jag med gott samvete kan skänka mitt erkännande även åt politiska motståndare. Jag vill även uppriktigt och utan förutfattad mening söka förstå dem. Det torde då vara helt naturligt, att jag — och alla de, som tänka lika med mig — våga göra anspråk på att själva bli förstådda. Med god vilja kan man i detta fall komma mycket långt. Jag begagnar tillfället att redan nu betona detta och uttala min förhoppning om att, när författningsstriden kommer, våra motståndare skola förstå, att vi ledas endast och allenast av vår övertygelse om vad fosterlandets bästa kräver.

Herr Trygger: Herr greve och talman! Endast några få ord! *Statsverkspropositionen*
 Först ber jag då, att få konstatera, att min uppfattning och hans
 excellens herr statsministerns angående vad ett verkligt tvåkammarsystem innebär äro väsentligt skiljaktiga. Jag skall emellertid
 icke närmare ingå på saken nu. Herr Clason har redan berört
 frågan.

Jag kommer därefter till ett annat uttalande från statsministerns sida, nämligen i fråga om Åland. Han sade, att mitt uttalande i den frågan icke gärna kunde fattas som ett program, utan endast som ett ideal. På det vill jag svara, att åtminstone min uppfattning är den, att det är ett program: det är någonting, som man skall söka genomföra, och som jag också anser kunna genomföras.

Vidare yttrade hans excellens, att man bör akta sig för att bita sig fast — ja, det var säkerligen ett vackrare uttryck han använde — vid någon viss lösning av en fråga. Ja, detta må visserligen vara sant, men jag betonade i mitt anförande, att om alla fakta bliva framlagda objektivt, den lösning, som jag anser vara den för Sverige bästa, skall kunna genomföras. Till sist gjordes det av statsministern gällande, att om man å ena sidan hade en lösning, som för Sverige vore den mest tillfredsställande, men man därmed kunde riskera vänskapen med Finland, så kunde det icke komma i fråga, att man valde denna lösning i Ålandsfrågan. Jag får verkligen säga, att det är mig ofattligt, hur det skulle vara möjligt, att en sådan motsättning skulle kunna anses äga rum. Jag tänker tvärtom, att vid vänskapsförhållandet till Finland, som naturligtvis icke endast får innebära svensk vänskap till Finland utan även finsk vänskap till Sverige, det måste vara mycket lätt att få fram den lösning av frågan, som är den enda för Sveriges intressen verkligt tillfredsställande.

Till sist en rent personlig replik. Jag tillät mig att i mitt anförande, då jag sökte en grund till vänsterpartiernas önskan att nu befordra endräkten, antyda, att denna grund möjligen låge däri, att vänsterns bättre jag utvecklats under de för vänsterns politik gynnsamma förhållanden som på senare tid inträffat. Jag antydde, att det fanns två olika naturer: somliga bli bättre av medgången, andra bättre av motgången. Hans excellens var nog älskvärd att då försöka placera jämväl det parti jag tillhör, och då han synbarligen icke ville vara på samma sida med oss, förklarade han, att han trodde, att vårt bättre jag skulle utveckla sig fördelaktigast under motgången och kanske under ännu större motgång i valavseende, än vi lidit på senare tid. Ja, det låter visserligen säga sig, men när jag delade in de mänskliga naturerna på sätt, jag gjorde, så var detta ingen uttömmande indelning, det finns nämligen en tredje klass, de vilkas goda egenskaper göra sig lika bra gällande vare sig fråga är om medgång eller motgång, och till denna klass vill jag gärna räkna mitt eget parti.

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

Herr Hellberg: Herr talman, mina herrar! Jag vill inte vid detta tillfälle på nytt engagera mig i något sådant replikskifte, som nästan obligatoriskt brukat förekomma mellan den ärade ledaren för majoritetspartiet här i kammaren och mig. Men när jag nu hört hans sista version av uttalandet om olika förhållandens inverkan på olika naturer, kan jag inte avhålla mig från att göra en liten anmärkning därtill. Jag skulle då vilja erkänna att mötgången synes särdeles fördelaktigt ha inverkat på hans egen natur, men jag skulle inte vilja utsträcka detta omdöme till att gälla för hela hans parti och ännu mindre för den del därav, som representeras av dess press. Det kan måhända anses inte vara så lämpligt, att jag såsom själv pressman säger något härom, och jag skulle inte heller göra det, därest jag inte med en bestämdhet, som jag inte tror att någon här i kammaren skall kunna jäva, kunde påstå, att den hållning, som vänsterpressen i allmänhet intagit gent emot högerregeringarna dock har utmärkts av en helt annan lojalitet än den, som högerpressen nu visar gent emot vänsterregeringen. Jag tror, att jag skulle kunna vädja till den förutvarande statsministern huruvida han inte skulle kunna bestyrka detta påstående, medan jag å andra sidan på grund av meddelande från pålitligt håll vågar säga, att det sätt att föra kritik mot regeringen, som tillämpas av vissa högerorgan, är i mycket hög grad ägnat att skada Sveriges ställning utåt i närvarande stund.

Jag fann mig emellertid föranlåten att begära ordet av ett helt annat skäl än för att säga detta. Det var när den näst föregående talaren hade ordet och gjorde sina anmärkningar mot det sätt varpå försvarsbehovet här i landet blivit tillgodosett i den framlagda statsverkspropositionen. Denna klagan över otillräckliga försvarsåtgärder är ett gammalt ledmotiv från högermajoritetens sida här i kammaren, som har spelats oupphörligt, ej minst vid remissdebatterna. Det förekom också i den ärade inledarens anförande. När det senast förekom — det var i föl — tillät jag mig att gentemot detta »præterea censeo»: vi måste hava stärkta rustningar, tyngre rustningar, rustningar i oändlighet, framhålla det tröstlösa, som ligger i detta att för vårt folk ställa såsom framtidsperspektiv att bara hålla på att rusta och rusta och rusta, att till följd därav den militära och krigiska andan ständigt måste vidmakthållas och någon ljusning till ett bättre tillstånd mellan nationerna aldrig förspörjes. — Nu har ännu ett krigsår gått med omätliga fördömler av liv, egendom och kultur, och alltjämt hör man från högerpartiet detta samma »præterea censeo»: vi måste ha starkare, effektivare, tyngre rustningar. — Ja men, kan man invända, detta rasande världskrig må väl om något visa nödvändigheten av nya och starkare rustningar. — Ja, mina herrar det kan så tyckas. Men det gäller här som alltid att »se det, som verkligen sker, i vad som synes ske». Ett faktum, som då först och främst bör beaktas, är redan det, att detta fruktansvärda krig faktiskt har i alla land skapat en avsky för kriget såsom aldrig förr. Man kan säga att ur folkens

djup höres som en dov kör av förbannelser över detta gigantiska kriminalvanvett, som håller på att föröda mänskligheten. Det blir mer och mer i alla land en rotfäst övertygelse, att det får inte upprepas ännu en gång. Och detta folkkrav möter en motsvarande uppfattning hos de flesta ledande inom stormakterna. De känna någonting av det som trollkarlen kände, när han frammanat andar, som icke läto sig besvärjas, utan blevo honom övermäktiga. Kriget har vuxit och tagit dimensioner, som gå över alla gränser. Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på en enda detalj, som kan vara belysande nog. Jag minns, huru jag tre år före krigets början läste den första redogörelsen för flygvapnets användning i fält, och det hette i framställningen — det var i en tysk tidskrift — att resultatet blivit ganska obetydligt och inte lovade något för framtiden. Det var på senhösten 1911. Krigsutbrottet skedde i augusti 1914. Vilken utveckling har inte detta vapen på den korta tiden undergått! En sådan utveckling, att det knappast förefaller otroligt vad jag sett uttalat utomlands, att om man skulle hålla på att rusta, kommer flygvapnet ensamt att kosta lika mycket som hela försvaret hittills kostat. Det stämmer ju inte så illa tillsammans med det bekanta uttalandet, som förekom under senare delen av fjolåret från den österrikiska utrikesministern, då han såsom herrarna torde erinra sig, förklarade, att om vi efter detta krig skola fortsätta med rustningarna det kommer att sluka kostnader, som bliva tiodubbelt större än förut, ja kanske ännu mera. Han drog också den enda riktiga konsekvensen av detta, nämligen att nationerna absolut inte rå med att fortsätta på denna rustningsväg, utan att det blir en tvingande nödvändighet att börja avrusta. Detta, väl att märka, sagt av en av centralmakternas allra mest framskjutna män.

Men om det sålunda ter sig omöjligt även för stormakterna att fortsätta rustningarna efter detta krig, hur skall det då gå för de små staterna? Man torde väl kunna säga, att även med uppoffring av allt vad de kunna åstadkomma de ändock inte skola kunna rå med att anskaffa all den svindlande mängd blott av tekniska förstörelseredskap, som ett framtida krig kräver. Det är alldeles otänkbart. Vi måste se denna sanning i ansiktet, mina herrar, det går inte an att leka blindbock längre, vi måste se den sanningen, att rustningen såsom skyddsmedel för småstaterna bli efter detta krig omöjliga. Det har för resten visat sig redan under det pågående kriget, att de inte duga såsom skyddsmedel. Tre av de småstater, som dragits in i kriget, ha mist sin självständighet, och om den fjärde begått sig, så beror det uteslutande på att den varit i allians med stormakter, som haft framgång. Detta är någonting att taga lärdom av. Förr ansågs det nödvändigt och oundvikligt, att även småstaterna måste rusta för att bevara sin självständighet. Men denna väg är för småstaterna i framtiden hopplös, så framt de inte vilja ingå allians med stormakter. Då blir det möjligt att fortsätta, under förutsättning av att stormakterna också fortsätta, men då är i alla händelser små-

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

Ställningspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

staternas självständighet bara nominell och deras ställning i verkligheten endast ett vasallskap.

Ja, invändes det kanske, men det finns i alla fall ingen annan väg att gå. — Jo, det är min bestämda övertygelse, att det finnes en annan väg. Vilka småstater är det, som i dessa vargatider stått sig bäst — inte bra, ty det har ingen stått sig, men relativt bäst. — Jo, det är de, som avstått från varje vädjan till våld och vapen, som förhållit sig neutrala och hävdat sin rätt såsom sådana. Vål ha även dessa blivit illa nog medfarna, men jämförelsevis hava de stått sig bäst. — Men om något visat sig vara ett bräckligt värn i detta krig, så är det väl ändå neutraliteten. invänder någon, och den förste ärade talaren i dag talade om huru folkrätten smulats sönder, så att ingenting blivit kvar. — Ja, det kan så tyckas, och man minns ju, huru föraktfullt det vid krigets början från tysk sida talades om en papperslapp, som skulle stå i vägen för arméns frammarach. Men undersöker man saken närmare, blir det ett annat resultat. Det låter paradoxalt, men jag vågar i alla fall påstå, att aldrig har neutralitetsrättens makt varit så stark, som den blivit i och genom världskriget. Vad är det, som framför allt annat vållat, att världsoptionen så starkt vänt sig mot Tyskland och så hårt dömt det i detta krig? Jo, det är framför allt, att Tyskland kränkte Belgiens besvurna neutralitet, hela världens rättsmedvetande har dömt detta såsom ett brott. Låt oss bara tänka den möjligheten, att den stormakt, som sålunda kränkte Belgiens neutralitet, åter skulle befinna sig i samma läge och anse, att ännu ett neutralt land bör uppoffras för militär nödvändighet — man har sett antydningar om att något sådant vore tillämnat mot Schweiz. Tro herrarna, att Tyskland i denna stund skulle våga ett sådant steg? Jag är övertygad om att det icke skulle våga det. Ty det känner nu, vilken makt världsoptionen är. Om det är något, som detta världs-rättsmedvetande absolut fordrar vid fredsslutet, så är det också, såsom vi alla veta, Belgiens återupprättelse. Och skulle en stormakt eller stormaktsallians söka trotsa denna världsmening så skulle det snart bliva tydligt, att konsekvenserna på ett fruktansvärt sätt komme att drabba den stormakten eller alliansen själv. Även andra småstater som förlorat sin självständighet under kriget fordra det allmänna rättsmedvetandet att se återställda, om än inte med samma starka betoning, som då det gäller Belgien. Och dessa staters självständighet måste återställas, därest det skall bliva någon ro i Europa. Detta visar, att en annan rätt också trängt igenom, den rätt, som här i den svenska riksdagen har formulerats såsom ett folks »rätt att leva sitt eget fria liv». Och detta gäller icke blott om folk, som nu under kriget förlorat sin självständighet. Vi hava bevittnat, huru Polen, som för 1¹/₄ sekel sedan upphörde att existera såsom självständig stat och av tre rovgiriga grannar styckades, håller på att återupstå, och såsom här av olika talare framhållits, har vårt forna broder-

land, det av tsartyranniet så misshandlade Finland, nyligen in- *Statsverkläp-*
tagit en plats bland de fria staternas antal. *positionen.*

Se vi till sakens kärna, så kunna vi sålunda inte undgå att märka, huru avskyn för våldet växer såsom aldrig förr hos alla folk, och huru rättens makt blir större och starkare och oemotståndligare. Rätten har trots allt mitt i världskriget visat sig vara den största stormakten, och det är den, som utgör småstaternas säkraste, ja i själva verket deras enda pålitliga skydd. Det har under detta krig mer än förut blivit uppenbart, att det icke längre går an att mörda ett folk, som intagit sin plats såsom en medlem i de civiliserade staternas krets. Det finnes ett allmänt rättsmedvetande, som förbjuder det, och detta rättsmedvetande kan ingen stormakt trotsa. Rättens framtidsrike håller på att uppstiga i makt och glans ur världskrigets blod och grus. En ny värld haller på att uppstå, ett rike där mera rättfärdighet bor.

nr. 24.
(Forts.)

Under rättens hägn har då också vårt land liksom alla småstater att söka sin framtida trygghet. Ja, det är min förvissning, att rättens väg är den enda på vilken det kan nå trygghet. Vad är det, som har skyddat oss under kriget, om inte vår rätt? Det är inte vår krigsmakt, ty våra grannstater, som inte på långt när varit så väl rustade som vi, hava ändå varit skyddade av sin rätt, visserligen inte i allt, men i stort sett har den respekterats. Man skulle till och med kunna säga, att våra år 1914 förstärkta rustningar i sin mån bidragit till att göra vår ställning osäkrare än förut, då det är endast tack vare dessa rustningar, som aktivisterna vågat driva sin propaganda, vilken jag anser vara något av det ansvarslösaste och äventyrligaste, som förekommit i vårt land under denna kritiska tid — jag ber om ursäkt att jag säger detta, fastän jag vet, att denna propaganda åtnjuter den största högaaktning från majoritetspartiets sida här i kammaren. Vi må endast tänka på huru det skulle gestaltat sig, om Sverige givit efter och kastat sig in i kriget för Finlands frigörelse — vilken Guds lycka att ett sådant äventyr inte kommit till utförande, utan att resultatet fått mogna av sig själv!

När vi fortsätta på rättens väg för att vinna skydd för vår framtida säkerhet, så vandra vi endast vidare på den väg, som vi nu i över ett sekel vandrat. Vårt gamla krigarfolk har under den förvandlingens lag, som gäller för allt levande och som allt levande måste underkasta sig, såvida det vill fortsätta att leva, blivit ett fredförande folk, ja ett fredens förgångsfolk. Det har såsom sådant vackra traditioner att fullfölja, särskilt efter det föredöme till en ny internationell moral, som det gav 1905 och som jag är övertygad om i framtiden skall komma att överglänsa många av dess bragder från storhetstiden. Det är inte genom fortsatta och ökade rustningar i meningslös konkurrens med stormakterna, utan i en modig och konsekvent strävan och strid för rättens och fredens överhöghet i förhållandet mellan staterna, som vårt land och folk har att söka sin säkerhet i framtiden. Och därutinnan har det också en stor och ärofull uppgift att fullfölja.

Statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)

Fri från faror blir förvisso inte därför dess väg. Ingen stat kan i dessa övergångstider räkna på att leva utan risker. Men det är min levande övertygelse, att farorna på den väg jag anvisat äro ojämförligt mycket mindre, än om vi fortsätta på rustningens väg och däri se det enda medlet att trygga vår självständighet. I fast och allt närmare sammanslutning med våra grannfolk, till vilka nu kommit även det finska, skall vårt folk hava vunnit den starkaste ställning, som kan vinnas, och jag är övertygad om att genom en sådan sammanhållning skall vår självständighet i framtiden vara skyddad. Men visserligen vinnes aldrig här i världen något stort mål utan att något vågas för det, och Sverige har förr i tiden vågat mycket för stora mål; det borde då kunna göra det ännu en gång för den rättens stora sak, som innebär folkens frälsning ur den internationella våldsanarkiens förbannelse. För en större sak kan intet folk i nutiden sätta in sin kraft och sitt liv. —

Mina herrar! För mig är detta så klart och självfallet vårt folks väg till en människovärdig och lyckobringande framtid, att det blott synes mig förunderligt, att inte alla kunna se det. Men jag vet ju alltför väl, att denna min uppfattning är rakt stridande mot den åskådning, som omfattas av denna kammars majoritet och som starkt betonades av den näst siste talaren. Jag vet som sagt, att min uppfattning är fullkomligt främmande för herrarna inom majoriteten i kammaren — jag vill dock taga fasta på några erkännande ord, som dess ledare fällde då han uttryckte sin förhoppning om att vi en gång skulle kunna uppnå en varaktig fred. Han förminskade dock väsentligt värdet av vad han sagt då han sedan förklarade, att vi för närvarande inte kunna räkna med någonting dylikt. Men jag tror, att vi redan nu måste räkna därmed och viktigast av allt är att vi konsekvent och målmedvetet hävda fredens och rättens sak som vår sak och den enda vägen till vår framtida trygghet. Men jag vet som sagt, att jag står ganska ensam här i kammaren om denna min uppfattning och att kanske inte ens alla inom mitt eget parti dela densamma — jag talar också blott för min personliga del. —

Den motsats som sålunda framträder mellan dem som leva kvar i det gamla och dem som se, att vi börjat komma in i en ny tid, denna motsats finns ju i alla länder, och det är överallt samma uppdelning av meningarna. Å ena sidan är det i stort sett fåtalet som hävdar maktens, våldets, rustningarnas och krigets idéer såsom nödvändiga för varje stat att realisera i förhållande till medstaterna, å andra sidan har det stora flertalet, som tyngst känt de hemsökelse, som kriget medfört satt rätten, freden och samförståndet mellan folken som sitt mål. Och därför kan den nya tiden, den nya ordningen folken emellan endast genomföras av demokratiens seger är förutsättningen för denna nya ordning till vilken världskriget håller på att bryta vägen. Och det gäller även för vårt land. Även där måste de, som fasthålla vid det s. k. bestående, fastän det i själva verket inte består längre, utan

håller på att förgås, lämna ledningen till dem, som stå i förbund med det kommande nya. Det är nästan en naturens ordning.

Och härmed är jag inne på författningsfrågan och vi hava redan från majoritetspartiets ledare hört, att hans parti är beslutet att resa ett bestämt motstånd emot de författningsreformer, som förebådats från regeringen: politisk rösträtt för kvinnor och den kommunala rösträttens utjämning. Utgången av den strid, som förestår i dessa frågor, är enligt min mening given. Jag vet, att majoriteten kommer att anstränga sig till det yttersta för att förhindra reformerna, men jag vet också, och det är det viktigaste, att den inte själv tror på sin egen segerkraft. Vi däremot veta, att vi måste segra. Jag vågar säga, att hela Europas historia sedan mer än 100 år och ändå längre strävat till samma mål som vi. Vi stå i förbund med folkens utveckling mot det mänsklighetens stora mål, som hägrat för alla dess främste och som religionerna, vår egen inte minst, predikat genom århundraden. Därför veta vi, att vår sak skall segra, och att våra motståndares inte kan segra. Varje seger, som de vinna, är en Pyrrhusseger, som för dem närmare det slutliga nederlaget. Men varje nederlag, som vi utstå här i kammaren, för oss närmare den slutliga segern.

Statsöverpropositionen
m. m.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning hänvisades föreliggande kungl. propositioner, i vad de angingo pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, såvitt propositionerna rörde de under jordbruksdepartementet lydande ärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 25, av herr *Hellström*, om åvägabringande av utredning och förslag i fråga om kraftigare befrämjande av kolonisationen å bondejord i Norrland;

nr 26, av herr *Hellström*, om höjning av vissa ur norrländska avdikningsanslaget beviljade statsbidrag; och

nr 27, av herr *Nilsson, Johan*, m. fl., angående meddelande av vissa bestämmelser utöver nu gällande villkor vid försäljning av kronoegendomar.

Vid föredragning av motionerna

nr 28, av herr *Wrangel*, om anslag till stärkande av Göteborgs försvar mot sjösidan, och

nr 29, av herr *Magnusson, Carl*, m. fl., om ersättning åt ingenförsta kammarens protokoll 1918. Nr 4.

jören G. Ericsson för liden förlust vid uppförande av kasernetablissemang för Västgöta regemente,

hänvisades dessa motioner till statsutskottet.

Föredrogs herr *Kvarnzelius* motion, nr 30, angående förbud mot tillverkning av vissa rusdrycker m. m.

Herr *Kvarnzelius*: Herr talman! Då tveksamhet lär råda, huruvida den av mig väckta motionen nr 30, angående förbud mot tillverkning av vissa rusdrycker m. m., kan remitteras till bevillningsutskottet eller icke, och jag själv har den uppfattningen att den bör remitteras dit, så har jag för avsikt att omformulera denna motion så, att den tveksamhet, som kan vara rådande, undanrödjes, och anhåller därför att i dag få återtaga nämnda motion för att senare väcka den i annan formulering.

Denna anhållan bifölls, varpå motionen återtogs av motionären.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet följande motioner:

nr 31, av herr *Nilson, Karl August*, angående tillfällig löneförbättring åt arbetslärare vid blindundervisningsanstalterna; och

nr 32, av herr *Fant*, om höjning av anslaget till uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn.

Herr *Holmquist* väckte en motion, nr 33, angående krigstidstilllägg m. m. åt befattningshavare, som äro eller varit anställda hos riksdagen eller i dess verk, med flera.

Denna motion hänvisades till särskilda utskottet.

Avgåvos och bordlades följande motioner:

nr 34, av herr *Bergqvist*, om anvisande av medel till avlönande av ett kvinnligt extra biträde vid domkapitelexpeditionen i Luleå;

nr 35, av herr *Petrén, Alfred*, och herr *von Koch*, om ändring av 1 § i lagen om behandling av alkoholister;

nr 36, av herr *Gullberg*, angående pension åt vaktmästaren vid intendenturkåren J. G. J. Lindhé;

nr 37, av herr *Pålsson, Jöns*, om ändring i gällande bestämmelser för vissa jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit: samf

nr 38, av herr *Lindblad, Ernst*, m. fl., om beredande av rätt för godkända centralkassor för jordbrukskredit att från pensionsförsäkringsfonden erhålla lån på vissa villkor.

Föredrogos och hänvisades till bankoutsittet följande kungl. propositioner:

nr 6, angående årliga understöd åt vissa befattningshavare vid telegrafverket m. m.;

nr 15, angående rätt till pension för extra provinsialläkaren i Fässbergs distrikt Knut Arkadius Belfrage; och

nr 22, angående pension till avlidne stationskarlen vid statens järnvägar Petter Larsson Linds änka och minderåriga dotter.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 23, med förslag till lag om statsdepartementen, blev denna proposition på begäran bordlagd.

Justerades sju protokollsutdrag för denna dag samt protokollet för gårdagen.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 2,10 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Rättelse.

I första kammarens protokoll för den 19 januari 1918 sid. 5 rad 10 nedifrån bör näst efter Palm insättas O. E. Lager.